

MARCZIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2024/3-4 szám

Tartalom

Villám

- [A leghatalmasabb zsarnoknak](#)

Emlékezet

- [Montesquieu: Perzsa levelek](#)
- [Nándi Mihály: Ellenzék a téren](#)
- [Stancsics Erzsébet: Quo vadis, Táncsics?](#)
- [Ballai László: A meg nem gondolt gondolat II.](#)
- [Bakó Endre: Magyarosított író nevek](#)
- [Földeák Iván: Addig nyújtózkodj](#)
- [Udvarhelyi András: Egy jó ember, tiszta szándékkal I.](#)

Délibáb

- [Petőfi Sándor: Föl a szent háborúra!](#)
- [Kaiser László: Világdöntések](#)
- [Kaiser László: Ködök otthonában](#)
- [Kaiser László: Szerepekben](#)
- [Udvarhelyi András: Vigaszféle nyílt levél Kaiser László barátomnak](#)
- [Köves István: A cingár és a kalapos](#)
- [Köves István: A beszárszói olajos talpfára](#)
- [Stancsics Erzsébet: „Moszkva Kálmán tér”](#)
- [Jahoda Sándor: Piros a paradicsom](#)
- [Lukáts János: Don Quijote Somogyapagonyon](#)
- [Deák Mór: Koldus](#)
- [Deák Mór: Alkony](#)

Húrok

- [Ballai László: Opera – Bécsben](#)
- [Jahoda Sándor: operavég](#)

Villám

A leghatalmasabb zsarnoknak

„A leghatalmasabb zsarnoknak sincs semmi ereje, mihelyt ti sokan együtt akarjátok, hogy ne legyen ereje: egész hatalma a ti gyávaágtokon alapszik.”

Táncsics Mihály

Emlékezet

Montesquieu: Perzsa levelek

XI. LEVÉL

Üzbég Mirzának, Iszpábanba

Megtagadod értelmet, hogy az enyémet kipróbáld; egészen odáig alázkodol, hogy a tanácsomat kérjed; azt hiszed, képes vagyok rá, hogy oktassalak. Kedves Mirza, van valami, ami még a rólam formált jó véleményednél is hízelgőbb nekem: barátságod, melyből e jó véleményed táplálkozik.

Úgy vélem, nem kell túlságosan elvont fejtegetésekbe bocsátkoznom, hogy kívánságodnak eleget tegyek. Vannak igazságok, melyekről nem elég meggyőznünk valakit; meg is kell azt éreztetnünk vele; s az erkölcsi igazságok ilyenek. Ki tudja, talán ez a kis történet mélyebben megragad, mint holmi fennkölt bölcselkedés.

Élt Arábiában egy kis nép, bizonyos trogloditák, azoknak a hajdani trogloditáknak a leszármazottai, akik, ha hihetünk a történetíróknak, jobban hasonlítottak állatokra, mint emberekre. Ezek már nem voltak ugyan olyan szörnyek, nem voltak szőrösek, mint a medvék s nem sziszegés volt a beszédük; két szemük volt, de oly vadak és gonoszak voltak, hogy még csak hírből sem ismerték a méltányosságot és az igazságosságot.

Idegenből való király uralkodott rajtuk, s mert meg akarta javítani vad természetüket, szigorúan bánt velük; azok azonban összeesküdtek ellene, megölték és egész családját kiirtották.

Utána összegyűltek, hogy kormányt válasszanak maguknak; hosszas torzsalkodás után előjárókat állítottak. De alig emelték maguk fölé, nyomban elviselhetetleneknek találták őket, s azokat is lemészárolták.

Megszabadultak tehát ettől az új igától is és többé nem hallgattak másra, csupán vad természetükre. Valamennyien egyetértettek abban, hogy többé senkinek sem engedelmességek s mindenki egyedül csak a maga érdekének viseli gondját, mit sem törődve a többiekével.

Ez az egyhangú elhatározás mindannyiuknak rendkívül tetszett. Azt mondták: minek álljak munkába és gyötörjem magam olyan emberekért, akikhez semmi közöm sincs. Eztán senki mással nem gondolok, csak magammal. Boldogan fogok élni; bánom is én, hogy mások boldogok-e. Gondoskodom minden szükségletemről s ha egyszer elláttam magamat mindennel, ami kell, mi gondom rá, ha a többi troglodita mind nyomorult is!

Vetés ideje volt; mindegyik azt mondta magában: éppen csak annyira művelem meg a földemet, hogy a megélhetésemhez szükséges gabonát meghozza; ennél több fölösleges volna, nem vagyok bolond, hogy hiába törjem magam.

A kis ország földje nem volt egyforma, akadt kopár és dombos, s akadt a síkságon olyan, melyeket több folyóvíz is öntözött. Ebben az évben nagy aszály volt, úgyhogy a főntebb fekvő szántók egyáltalán nem fizettek, azok ellenben, amelyeket öntöztek, igen bőven termettek; így aztán a hegyvidékiek majdnem mind éhen pusztultak a többiek keményszívűsége miatt, mert nem voltak hajlandók megosztani velük a termést.

A következő év szerfölött esős volt; a hegyvidékekre páratlan bőség köszöntött, míg az alföldet elöntötte a víz. Most aztán ismét éhen kínlódott a fele nép; de a szerencsétlenek éppolyan kegyetleneknek találták a többieket, amilyenek ők maguk voltak annak idején.

Az egyik főembernek igen szép felesége volt; szomszédja beleszeretett és elrabolta; ebből nagy csatározás kerekedett, és sok káromlás meg verekedés után az ellenfelek megállapodtak, hogy a dolgot egy olyan trogloditának az ítélete alá bocsátják, akinek, míg a köztársaság fennállt, némi tekintélye volt. Fölkeresték és elő akarták adni az érveiket. Mit bánom én – felelte ez az ember – a tiéd-e az az asszony vagy a másiké. Ott a földem, azt kell megművelnem; csak nem képzelitek, hogy időmet a ti viszályaitok elrendezésére és a ti ügyeitek gondozására fogom fordítani s közben a magam dolgait elhanyagolom! Kérlek, hagyjatok békében és ne zaklassatok többé a perpatvaraitokkal. Ezzel otthagyták őket s ment dolgozni a földjére. A rabló erősebb volt, esküdözött, hogy inkább meghal, de nem adja vissza az asszonyt; a másik, akit nagyon bántott szomszédjának igazságtalansága és a bíró ridegsége, elszomorodva ment haza. Útjában egy szép fiatal asszonnal találkozott: a forrástól jött. Neki nem volt immár felesége, ez a nő megtetszett neki, s még jobban megtetszett akkor, mikor megtudta, hogy éppen annak a felesége, akit bírónak akart fölkeríteni s aki oly kevés részvétet mutatott balsorsa iránt. Elragadta hát és a házába vitte.

Egyikőjüknek meglehetősen termékeny földje volt s igen gondosan gazdálkodott rajta. Két szomszédja összefogott, elűzték házából, elfoglalták birtokát, véd- és dacsövetséget kötöttek mindazok ellen, akik zsákmányukat bitorolni akarnák, s valóban, így sikerült is néhány hónapig fönntartaniuk magukat. Csakhogy az egyik ráunt arra, hogy osztozkodjék olyasmin, amit egyedül birtokolhat, megölte a másikat s egyedüli ura lett a földnek. De nem sokáig; két másik troglodita megtámadta; gyöngébb volt, semhogy megvédhette volna magát, és leölték.

Egy majdnem teljesen meztelen troglodita eladó vásznat látott. Megkérdezte, mibe kerül. A

kereskedő így gondolkodott: rendes körülmények közt árumért éppen csak két köből búza ára pénzt remélhetnék; négyszereséért adom, hogy nyolc köböllel vehessek. Mit volt mit tenni, meg kellett adni, amit kért. Jól van – mondta a kereskedő – most aztán lesz búzám. Hogyan – kérdezte a vevő – búzára van szüksége? Nekem van eladó, éppen csak az árán fog egy kicsit elképedni; de hiszen tudja, hogy a gabona nagyon drága és mindenütt éhínség dúl. Hanem adja vissza a pénzemet s adok érte egy köből búzát; mert másképp ugyan meg nem válok tőle, még ha fölfordul is az éhségtől.

Kegyetlen betegség is pusztított a vidéken akkoriban. Ügyes orvos érkezett a szomszéd országból s játszva mind meggyógyította, aki rábízta magát. Mikor a ragály elmúlt, sorra járta mindazokat, akiket kezelte és a fizetségét kérte, de csak visszautasításban volt része. Visszatért hazájába és fáradtságtól összetörten érkezett meg a nagy útról. Csakhamar értesült róla, hogy újra föllángolt ugyanaz a betegség és jobban pusztít, mint valaha. Ezúttal a hálátlan ország lakói nem várták meg, míg hozzájuk megy, ők maguk keresték föl. Menjetek, gonosz emberek – mondta ő – halálosabb méreg lakik a lelketekben, mint az, amelytől szabadulni akartok; nem érdemlitek meg, hogy helyet foglaljatok a földön, mert nincs bennetek emberség és nem ismeritek a méltányosságot; megsérteném az isteneket, akik büntetnek benneteket, ha igazságos haragjokkal szembeszegülnék.

Erzeronban, Desumada második holdjának 3. napján, 1711-ben.

XII. LEVÉL

Üzbég ugyanannak, Iszphánba

Láttad, kedves Mirza, hogyan pusztította el a trogloditákat a tulajdon gonoszságuk, hogyan lettek a saját igazságtalanságuk áldozatává. Mindössze két család maradt a sokból, ennyi menekült meg a nemzet romlásából. Volt ebben az országban két különös ember: emberséget tudtak, igazságosságot ismertek, erényesen éltek; egymáshoz kapcsolta őket becsületes szívük, de a többiek züllöttsége is; látták az általános pusztulást, de nem éreztek belőle mást, csak szánalmat miatta a szívükben, s ez csak még közelebb hozta őket egymáshoz. Vállvetett buzgalommal dolgoztak a közös érdekért; azon kívül, amit a meghitt és gyöngéd barátság szül, nézeteltérés sosem támadt köztük; az ország legeldugottabb zugában, távol honfitársaiktól, akik nem érdemelték meg a társaságukat, boldogan és nyugodtan éltek; az a föld, melyet az ő becsületes kezük munkált meg, mintha magától termett volna.

Szerették feleségüket és feleségük gyöngéden szerette őket. Minden gondjuk arra irányult, hogy erényes emberekké neveljék gyermekeiket. Minduntalan eléjük állították honfitársaik szerencsétlenségét, minduntalan rámutattak erre a szomorú példára; különösen azt kötötték a lelkükre, hogy az egyes ember mindig a közérdekben találja meg legjobban a maga érdekét is; hogy aki kiválik a közösségből, vesztére teszi; hogy az erénynek sosem szabad terhünkre lennie, sosem szabad holmi kínos kötelességnek tekintenünk, s hogy aki mások iránt igazságos, magával szemben gyakorol szeretetet.

Csakhamar élvezhették az erényes szülők vigaszát: azt, hogy gyermekeik hasonlóak hozzájuk. A szemük láttára fölserdülő ifjúság hamarosan szerencsés házasságokkal gyarapodott; számuk szaporodott, közösségük változatlanul szilárd volt, s az erény nemhogy gyöngült volna köztük, hanem inkább izmosodott; a sokasodó példákon.

Ki írhatná le ezeknek a trogloditáknak a boldogságát? Ilyen derék népet az istenek is csak szerethettek. Mert mihelyt megismerte őket, nyomban azt is megtanulta, hogy féljen tőlük, s a vallás aztán megszelídítette erkölcsükben mindazt a vadságot, amit a természet talán még bennük hagyott.

Ünnepeket rendeltek az istenek tiszteletére. Virágdíszes ifjú lányok és legények táncolva és falusi muzsikával hódoltak előttük; utána lakoma következett, nem kevésbé szerény, mint örömmel teljes. Ilyen összejövetel alkalmával nyilatkozott meg az egyszerű természet, ilyenkor cseréltek szívet, ilyenkor tett pirulva meglepő vallomást a szűzi szemérem, hogy azután hamarosan kövesse az atyai beleegyezés; s ilyenkor gyönyörködtek a meghatott anyák egy-egy kedves és hűséges nász sejtelmében.

Templomba vonultak, hogy az istenek kegyét kérjék; de nem gazdagságért, nem terhes bőségért esedeztek: az ilyesfajta kívánságok méltatlanok voltak a boldog trogloditákhoz; mindezért csak honfitársaik számára fohászkodtak. Ők csak azért járultak oltáraik elé, hogy atyáik egészségéért, testvéreik békés egyetértéséért, anyjuk szeretetéért, gyermekeik ragaszkodásáért és engedelmségéért könyörögjenek. A lányok elhozták szívük gyöngéd áldozatát és nem kértek maguknak más kegyelmet, mint azt, hogy egy troglodita ifjút boldoggá tudjanak tenni.

Esténként, mikor a nyájak hazaballagtak a mezőkről s a megfáradt ökrök is hazavonták az ekét, ők összegyűltek, elköltötték szerény vacsorájukat s énekeket énekeltek közben a hajdani trogloditák bűneiről és balsorsáról, az új néppel újraszülető erényről és boldogságról; ünnepelték az istenek hatalmát, kegyelmüket, mely sosem pártol el a hozzájuk esdeklőktől, és haragjukat, mely kérlelhetetlenül lesújt az ellenük lázadókra; végül a falusi élet örömeiről és az ártatlan életmód boldogságáról daloltak. Aztán rájuk borult az álom, melyet sosem háborgatott gond vagy bánat.

Vágyaikat a természet éppen úgy kielégítette, mint szükségleteiket. A kapzsiság ismeretlen volt, ebben a boldog országban; szívesen megajándékozták egymást, s mindig az érezte boldogabbnak magát, aki adott. A troglodita nép úgy élt, mint egy nagy család; nyájaik majdnem mindig összekeveredve legeltek, s az egyetlen fáradság, melytől megkímélték magukat, az volt, hogy szétválasszák őket.

Erzeronban, Desumada második holdjának 6. napján, 1711-ben.

Nándi Mihály: Ellenzék a téren

Mármint nem a Kossuth téren, hanem a játszótéren. A homokozóban. Add vissza a vödörmet. Az az én vödöröm. Nesze, irigy kutya. Most leromboltad a váramat. Ez vár? Na ne röhögtesse. Mert pont te fogod nekem elmagyarázni. Gyerekek, csináljuk együtt. Mindenki hozza a szerszámát, és gondolkodjunk. Hetedhét országból a csodájára járnak majd annak, amit építettünk. Veled én nem játszom együtt. A csósz nevetve figyeli őket. Elég csak távolról megráznia a botját – amelyet eredetileg azért kapott, hogy hegyes végével összeszedje a szemetet – és szertefutnak.

Igen, a magyar ellenzékről van szó, amely tizennégy éve nem ismeri fel, hogy mi a feladata a 2010-ben deformálódott erőterben. Arisztotelész az államirányítás művészeteként határozta meg a politikát. A gyakorlatban azonban sok politikus nem az állampolgárok szolgálatát, hanem a hatalom megragadását és minden áron való megtartását tekinti elsődleges céljának a többség ellenében. Ez jellemzi Orbán Viktort is, aki különös gonddal számolta fel a demokrácia intézményeit, a működésüket garantáló fékek és ellensúlyok rendszerét, az alkotmányt, a szabad sajtót, sőt, az állami jövedelmekre rátéve a kezét, egész szektorokat adományozva a klientúrájának, létrehozott magának egy maffiaállamot. Diktatórikus rendszerének legfőbb biztosítékát a politikai ellenzékét a nemzet ellenségeivé silányító trágár propagandában látja, amellyel állandó készenlétre tüzeli a saját táborát, és a bizonytalan szavazókat távol tartja a választásoktól.

Azonban minden önkényuralom agyaglábú óriás. Táncsics Mihállyal szólva: „A leghatalmasabb zsarnoknak sincs semmi ereje, mihelyt ti sokan együtt akarjátok, hogy ne legyen ereje: egész hatalma a ti gyávaságtokon alapszik.” 2024 februárjában a szemünk előtt csaknem magától összeomlott a velejéig korhadt, erkölcstelen, korrupt, nepotista Orbán-rendszer. Megbukott a köztársasági elnök, az igazságügyminiszter és az egyik fő keresztény ideológus – egy lelkész. Ütött a cselekvés órája.

Mielőtt továbbpergetnénk a filmkockákat, tegyünk egy kis kitérőt az Egyesült Királyságba. Ott is egyfordulós választásokat tartanak, az jut be a parlamentbe, aki a legtöbb szavazatot kapja. De az, aki bejutott, szakpolitikus, nem káder. Csak akkor jelölik, ha minden csínját-bínját érti valamely ágazatnak, amiből a nagykormányzati politika összeáll, a külpolitikának, a pénzügyeknek vagy a környezetvédelemnek és így tovább. Ha tehát a brit parlamentben új környezetvédelmi törvényt nyújtanak be, akkor nem személyeskedő vagdalkozásba kezdenek a képviselők, hanem szakmai vita bontakozik ki. Ezért lehet az, hogy a kormányzati pozícióba jutott, szigetországbeli honatyák kiválóan értenek annak a tárcának az ügyeihez, amelynek a vezetését megkapták, valamint, hogy az ellenzék létrehozhat egy úgynevezett árnyékkormányt, amely két választás közötti időszakban is képes azonnal átvenni az ország irányítását hatalmi válság esetén.

Opera – cselekvés. Az operában sem marad el az előadás, ha megbetegszik a díva, vagy a hőstenor, mert a helyükbe lépnek azok, akik szintén ismerik a szerepet. Magyarországon nem jöhet el a cselekvés órája, mert sem a kormányzat, sem az ellenzék nem ismeri a szerepét. A kormányzat abban látja legfőbb feladatát, hogy bebizonyítsa az ellenzék alkalmatlanságát a leváltására. Az ellenzék pedig hálásan vállalja e rá osztott szerepet. Tehát megbukik a köztársasági elnök. Új személyt kell jelölni a posztjára, akit a jelenleg érvényes alkotmány szerint a parlament választ meg. Hipp-hopp, megvan az uralkodó párt jelöltje. Hasonló gyorsasággal ellenzéki oldalról

is indítani kellene valakit, még akkor is, ha nyilvánvalóan nem választják meg. De ugyan miért nyilvánvaló ez? Hátha a hivatalos jelölt mégsem mindenkinek szimpatikus? Hátha sikerül olyan kihívót találni, akinek emberi nagysága, erkölcsi súlya hatalmasan fölébe emelkedik annak a személyének, aki mindaddig elvtelen kiszolgálója volt az Orbán-rendszernek. Ha megválasztják is társadalmi botrány lehet belőle. Mert van még társadalom Magyarországon és abban a „keresztény-nemzeti” szoldateszka szekértolói alig húsz százalékat képviselnek.

Mégis mi történik? Semmi. Az ellenzék nem állít ellenjelöltet. Vita alakul ki. Az egyik csoport kitalálja, hogy közvetlenül kell elnököt választani Magyarországon, mert lám, bebizonyosodott, hogy a parlament által választott személy erkölcstelen lehet. De hát az Egyesült Államokban közvetlenül megválasztott Donald Trumpról is bebizonyosodott, hogy erkölcstelen. Az erkölcsiség garanciája a jelölőszervezetek – azaz a politikai pártok – szigorú átvilágítása lehetne egy független fórum által. Van ilyen, lehet ilyen fórum Magyarországon? És az is igaz, hogy a jelenleg érvényben lévő alkotmány nem felel meg az alkotmányossággal szemben támasztott demokratikus kritériumoknak. Attól még érvényes. Megváltoztatására az ellenzéknek kellene kétharmados többséget szereznie. Annak az ellenzéknek, amely még elnökjelöltet sem tudott állítani.

A cselekvés a törekvéssel kezdődik. „Akarjatok szabadok lenni!” – szólít fel minket Táncsics Mihály. A jelenlegi magyar ellenzék nem akar szabad lenni. Jó ott elvakarózni a parlamentben, 1 millió 316 ezer forint a képviselői alapilletmény, bizottsági tagságokkal, ilyen-olyan címen akár a háromszorosa is összejöhet, ugyan ki nem köszönne meg egy ilyen szinekúrát, ezért még a nyakába is csördíthet a házelnök. (Gondoljuk meg, mekkora világbotrány lenne abból, ha a londoni parlament alsóházában az elnök a felszólaló ellenzéki képviselőnek nem azt mondaná: „ön következik, tiszteletre méltó úr”, hanem azt: „maga hallgasson, mert maga hazaáruló”.) A törekvés cselekvőképességet mutat. Orbán Viktor 2006-ban úgyszólván néhány káromkodás miatt csaknem megdöntötte az államhatalmat, intésére a csőcselék megostromolta a tévészékházat, és tízezres tömegek „tereztek” nemzeti és nyilas lobogókkal a Kossuth-téren, ahol a kordont – amelyet azért emeltek, hogy a vandál pusztítás ne folytatódjon – híveivel személyesen vágta szét. A legteljesebb gátlástalansággal keltett zűrzavart, hogy rendet csinálhasson.

Most pedig, amikor nyilvánvaló zűrzavar keletkezett a hazugságokból, kontárságból és féktelen birtokvágyból felépített rendszerében, nincs Magyarországon egy erő, amely leválsa? Vagy legalábbis felmutassa a leválthatóságát, az alternatívát? Amely állítson egy elnökjelöltet, vagy miniszterelnökjelöltet? Micsoda kutyakomédia zajlott a legutóbbi választásokon is. A nemzetvesztésben egyre nagyobb szerepe van a homokozóból már kikergetett, paréj között tovább vagdalkozó ellenzéknek. Egy végtelenül agresszív, mindenre elszánt, etnicista, vezéreszmére épülő, monolitikus párttal szemben csak zárt ellenzéki egységfront léphet fel.

Magyarországon húsz százalék a liberális választók aránya. (A liberális kifejezést természetesen nem mint – a zsidókat, a kommunistákat, a melegeket, a pedofilokat és a genderpropagandát folytatókat összemósó – orbáni gyűjtőfogalmat használok, hanem eredeti értelmében, amennyiben valaki elfogadja, hogy másoknak az övétől eltérő nézetei lehetnek, ugyanakkor elutasítja a tekintélyelvűséget és a kirekesztő, előítéletes gondolkodást.) Ez kevésnek tűnhet, de ennyinél több szavazót a nemzetieskedő oldalra is képtelenség összecsiszítani. Orbán, akinek az egész trágár propagandája arra irányul, hogy a bizonytalanokat távol tartsa az urnáktól, keresve sem találhatna jobb partnert a játszótéri ellenzéknél, amely – és itt a kör bezárult – immár

tizennégy esztendeje osztja meg sikeresen a saját táborát és választóit.

Stancsics Erzsébet: Quo vadis, Táncsics?

Mottó: Kitalálni egy repülőgépet, az semmi.
Megépíteni, az a kezdet. Repülni: minden!
(Otto Lilienthal német mérnök)

*„Quo vadis, domine?” kérdezi Péter apostol Jézustól János evangéliuma szerint (13.36.). –
Hová mész, uram? Jézus ezt feleli: – Ahová én megyek, most én utánam nem jöhetsz, utóbb
azonban utánam jössz.” Mintha még csak most indulnánk Táncsics után. Vagy Otto
Lilienthaléhoz hasonlítsuk élete tragikumát, aki kitalálta és megépítette a repülőgépet, de alig
repülhetett vele?*

Vannak korok, amikor a dátumoknak nagyobb jelentősége van, mint máskor, bárhol a történelem folyamán.

Amikor a XVIII. század utolsó évében a kis bakonyi falucskában megszületett egy jobbágy gyermek, akkor jelent meg Fulton gőzhajója és a francia forradalom már 10 éve viharzott. Így jobban be tudjuk állítani Táncsics Mihályt kora európai történelmébe és klímájába.

Sajnos neki nem voltak életrajzírói (tudtommal csak Bölöni György: „Hallja kend, Táncsics” c könyve), akik helyet biztosítottak volna neki a nemzeti panteonban. Ha egy társadalmi lexikon készülne, talán róla csak ez került volna bele: „Eszméi zavarosak, híve a mindenáron való magyarosításnak. Az 1848-as pesti ifjúság kiszabadította az öreg (49 éves!) forradalmárt a börtönből, akinek felségárulási pőre volt...”

A forradalom szociális hátterét, okait és céljait Táncsics szempontjából soha nem volt divat kutatni, kiemelni és hangsúlyozni, kivéve a hazug Rákosi-korszakot, amikor szabadsághősként ünnepelték, de a szabadságot, amit Táncsics szeretett volna népének nem adták meg. Sőt. És később ugyan nem emlegették, csak hébe-hóba március 15-én, de a „politikai elit” szabadságot később sem adott a népnek, csak szabadosságot önmagának.

Nemcsak én gondolom, hogy Táncsics Mihály nem volt romantikus hős. Rettenthetetlenül küzdött egész életén át valamiért, valakikért – mint egy magyar Don Quijote – és ezért emberöltőkön át egyre jobban távol maradt, kirekesztődött, kirekesztette magát, elzárták, elzárta magát abból a társadalmi rendszerből, az egyik legizgalmasabb megújuló korszakból, – amit magyar reform kornak, a forradalom és kiegyezés korának nevezünk, és amelybe még az előző

században, 1799-ben beleszületett, Balzaccal egy évben.

Innen, a 21. századból nézve nagyon sötét, felfoghatatlan a 18–19. század forrongó világa! Ferenc uralkodik a Burgban, vérpadra küldi Martinovicsot, a magyar jakobinusokat, anélkül, hogy mozgalmuk célkitűzéseiről, valódi veszélyességéről elmélkedne. Ez a kivégzés volt a jutalma annak, hogy – a megcsontosodott, nagy hatalmú arisztokráciával szemben – a korhadtt birodalmat modernizálni akarta egy szegényebb, haladóbb, szellemi foglalkozású nemesség.

A vértanúk között volt Hajnóczy, ez a nem nemes is, bár nem paraszt ivadék, azt mondhatnánk, hogy nagyon is az eljövendő Táncsics szellemi őse volt. És Táncsics emlékeztetéseiben is romantikus lángolással gondol a jakobinus vértanúkra, akik a szabadságért, a társadalmi rend megváltoztatásáért, a haladás ügyéért haltak meg. Kivégzésük a Habsburg birodalmi politika ostobaságára vall, amely csak még inkább szította a hamu alatt parázsló tüzet.

Bár Táncsics horvát apa és tót anya gyermeke volt, mégis egész életén át mérhetetlen büszkeséggel vallotta magát magyarnak. Mint Petrovics-Petőfi. Mint az aradi tizenhármak: Aulich, Damjanich, Knézich... A magyar nyelvről szent meggyőződéssel és naiv makacssággal hirdette, hogy nemcsak a legszebb, hanem – az akkori nyelvtudósok felháborodására – az összes nyelv között a legrégebb a világon. Ezért is nevezhették hát a későbbiekben a nemzeti irodalom lankadatlan apostolának. Lángoló rajongása sokszor sodorta meggondolatlan szélsőségekbe, amely nemcsak fiatal korában, de haláláig jellemző volt rá. De lelkesedés, nemes cél nélkül, lélek nélkül nem lehet élni, vallotta.

De térjünk vissza az őt megelőző és körülvevő történelmi helyzetre.

Világlátó, örökösen kíváncsi ember lévén, tisztában volt azzal, hogy az európai politikai klíma forradalmaival, az ősi rendszerből való kiszakadási vágyával és megmozdulásaival, társadalmi küzdelmekkel meghatározta munkásságának irányát és fejlődését. Céljainak elérését erősen gátolta, hogy a magyar nyelv eltűnt, illetve alig funkcionált a közéletben. A történetírók szerint a művelt, nemesi társadalom hivatalos nyelve a latin, az érintkezési nyelv pedig a német. Ahogy Faludy fogalmazta az Óda a magyar nyelvhez című gyönyörű, vallomásos versében:

„Parasztok nyelve, nem urak latinja,
nem grófok rangja, de jobbágyok kínja,
magyar nyelv! fergetegben álló fácska...”

Én-története, nehézségekkel teli, felemelkedése igen ritka. És ritka makacssága, nyílt hatalomellenessége vezetett gyors bukásaihoz és emiatt Táncsics soha nem lehetett korszerű, mert hiába írt, tevékenykedett, a hatalom résen volt és elzárta a világtól.

Életének nagy részét, legtermékenyebb korszakát börtönben, bujdokolva töltötte. Nem tudott érintkezni jobbító szándékú értelmiségi társaival, akik talán nem is tudták, hogy létezik, hogy miket írt, mert írásait el kellett rejtene és csak akkor jelenhettek meg, amikor már témái divatjamúltak lettek. Miért is lett volna korszerű ez a megszállott alkotó, amikor a Magyar Maradiság Rend szöges ellentétben állt mindazzal, amit hirdetni kezdett és körömszakadtáig ragaszkodott hozzá? Újságja, a tiszavirág életű Arany Trombita, előfutár lehetett volna a lassan kialakuló, ipari munkásság tájékoztatásához, mert benne hírt adott kiszolgáltatottságukról, és

javallatokat tett arra, hogyan zárkózzanak fel nyugati osztályostársaikhoz.

Az idő és az események sötéten aláfestették Táncsics életét: a szabadságtiprás, a népelnyomás, a nemzet kényszerű némasága. Az ősi rend, a feudalizmus ellen ontotta írásait, melyek jóval később korszakos gondolatok felszínre jutását indították el. Táncsics a falujából való, kényszerű elindulását is már akkor valami ösztönösen hangsúlyos aktív, konstruktív és pozitív gondolkodás vezette. Erre pedig egyetlen hatalomnak sincs szüksége.

Meg kell(ene) ismernünk azokat a magvas gondolatokat, mögéjük nézni, megfigyelni a háttér folyamatokat, amelyek szükségessé tették Táncsics indulási időszakának gondolkodását. Kevesen ismerik fel azt a fontos tény, hogy a XIX. század elején a plebejus és munkás rétegek szinte még írástudatlanok voltak. A Táncsics család tagjai, Mihály születésekor különleges embereknek számítottak a falujukban, mert a tót édesanyjának volt egy magyar nyelvű könyve: a „Makula nélkül való tükör”. A Biblián és az iskolai olvasókönyvön kívül ez jelentette Mihály gyerekkori olvasmányát. Ez is közrejátszott későbbi törekvéseiben: az olvasás megszerettetése, az olvasóközönség megszervezése, a tájékoztatás, tájékozódás legalább hírlapok által jusson be minden házba.

Talán a makacs Táncsics és kevés társa gondolatai vezettek Petőfi, máig be nem teljesedett és ezért még mindig aktuális álmához, a XIX. század költői című vers üzenetéhez. Ide illene az egész, mert mintha elfeledtük volna. Most csak egy versszakát idézem:

„Vannak hamis próféták, akik
Azt hirdetik nagy gonoszan,
Hogy már megállhatunk, mert itten
Az ígéretnek földje van.
Hazugság, szemtelen hazugság,
Mit milliók cáfolnak meg,
Kik nap hevében, éhen-szomjan,
Kétségbeesve tengenek.”

Táncsics, mint Petőfi korai-késői társa, nemcsak beszélt a szabadságról, hanem az életét, a szabadságát áldozta érte. Hívó hittel hirdette, hogy a szellem napvilágának be kell ragyognia minden ház ablakán, mert a nép művelése a nemzeti fennmaradás alapja és kulcsa. Ő nemcsak ki mert állni a szabadság eszméje, eszménye mellett, hanem tetteivel, írásaival is bizonyította, hogy így is lehet élni, példát adva a gerinces értelmiségieknek. – Igaz, ezzel megnehezítve egyetlen életét. Nála a szó és tett egyértelmű volt. Mi, a mindig, mindenről elkésző utódok is tudjuk, hogy neki volt igaza.

Eddig Táncsics közéleti, politikai, népnevelési indulásának hátterét vizsgáltuk, pillantsunk most előre Klebelsberg Kuno Napkelet c. folyóiratában megjelent, Táncsicsot igazoló gondolatára: **„Állítsanak a nemzet elé új, nemes ideálokat, teremtsenek egészséges közszellemet.”** A XX. századi kultuszminiszter kapva kapott Táncsics után, csakhogy kifordítva a gubát, a nép felemelésének nemes szándékát „magyar kultúrfölényre” deformálva.

Mármost Táncsics úgy valósította meg a népiskolát, hogy országgyűlési képviselői

jövedeleméből felépítette azt a Tömő utcában.

Célja: a szegény paraszt és munkásgyerekek taníttatása alatt lakhatást biztosítani számukra a fővárosban. Természetesen ez a gondolat nagyon hamar megbukott: semmiféle jövedelem nem tudta fedezni utópisztikus tervei megvalósítását. Akkor készült írásaiban még szégyellte megemlíteni, hogy épp azok csapták be, verték át, akikért dolgozott és háziúrként lakbért sem kért senkitől!

Rippl-Rónai József, a nagy festőművész ezt mondta: *„A minta alapján a művészet termékeny tevényt igényel, ahol a haladás minden stádiumának van létjogosultsága, enélkül benne elsorvad és kihál az élet.”* De hozzá kell tennünk egy másik gondolatát is, amely szintén Táncsicséra rímel: *„...Egészséges nemzeti önbecsülés, önmagunk tisztelete. Halálunkat sem bízva másra, mondjuk, ha végre a saját sorsunk teljességét is a saját kezünkbe vennénk.”*

Lám, lehetne folytatni a felsorolást, mi mindent indított el Táncsics, amit a XX. század próbált megvalósítani és felében-harmadában nagy lassan meg is valósított! Minden írásából, életviteléből, konokságából valami ősi igazmondás sugárzik, ami még ma is beragyogja a magyar félhomályt, a magyar ugart. Mert Táncsics azt üzeni, csak az igaz szó érvényességével lehet képviselni szent ügyeket.

Táncsicsot a könyvek, és az örökös testi-szellemi mozgás tartotta egyensúlyban, 85 éven át élni segítette a legborzalmasabb körülmények között is. Segítette ebben gyors, belső narrációs képessége és a természethez fordulása.

Olvasóból lett íróvá, útja és életművének bölcselme gyógyír lehetne mai elrontott életünkre is. Mert minden ember megérdemli a szabadságot, ha rá tudja nyitni a szemét.

Ballai László: A meg nem gondolt gondolat II.

– Csepeli György könyve kapcsán –

2010 óta Magyarország lakosai – akarva, nem akarva – elviselnek egy tekintélyelvű, szélsőségesen populista kormányzatot, amely tudatosan vissza akarja forgatni az idő kerekét, és abban látja legfőbb feladatát, hogy az ellenzékot megossa, alkalmatlanságát pedig cinikus és trágár propagandával bizonyítsa be híveinek, amelyet az előítéletes, etnicista reflexiók felerősítésére épít. Ezek a reflexiók pedig nem azért veszélyesek elsősorban, mert egybehangzanak bizonyos múlt századbeli, kétes szellemi tekintélyek aggodalmaival a magyarság sorsát illetően, hanem mert az

„idegenekkel” való szembenállás hitté kovácsolhatóságát végső soron nem az elutasított csoportok tagjaira vonatkozó, a képtelenségig eltúlzott általánosítások – egyfajta olcsó szórakozás – iránti igény, hanem az önazonosság objektívnek tűnő szükséglete teszi lehetővé. Ha ugyanis az „idegenek” olyanok lennének, mint a „magyarok”, szétfoslana a tagadásban való önmeghatározás, összeomlana az egész etnicista konstrukció kínálta ontológiai biztonságérzet. A mellődöngető bizonyosság helyébe csupán szorongás és aggodalom lépne. Az egyénnek fel kellene tennie a kérdést, hogy sorozatban másokra hárított problémáiért, kudarcáiért nem felelős-e ő is?

„Az előítéletes tagadás segítségével megtalált, pozitívnak tűnő azonosulás sérülékeny, szüntelen támogatásra szorul, s az igazi, teljes és teremtő jellegű, fáradságos pozitív azonosulás elől történő menekülésként áll elő” – mutat rá Csepeli György. Az ugyanis kiveti magából a dogmatikus „fekete-fehér” gondolkodásmódot és a csoportok „igazra”, illetve „hazugra” szimplifikálását. A tények mérlegelésénél, az árnyalt és pontos önismeretszerzésnél, az igazsággal való szembenézésnél azonban pszichológiailag sokkal könnyebben járható út a merev elkülönüléssel és szembenállással elérhető spontán és azonnali azonoságtudat. Főleg, ha azt egy ország vezetése – amely sokak szemében pusztán funkciója folytán tekintéllyel bír – tálcán kínálja. Már Leni Riefenstahl, Hitler rajongója és fényképésze alkalmazta azt a hollywoodi trükköt, hogy egy személy különböző beállításokból – például alulról vagy felülről – fotózva teljesen különböző karaktert mutathat. Az emberben felmerül a kérdés, hogy egy olyan, szemmel láthatóan pszichotikus figura, mint Hitler, fényképezék bármely szögből is, ugyan kibekelt szimpátiát? Vagy egy Orbán? Vagy Soros György ellenszenvet azzal, ahogy Orbán gyűlöletplakátjain feltűnteti őt? A válasz egyértelmű: sem Hitlerre, sem Orbánra, sem Sorosra sokan nem a történelemben eljátszott szerepük objektív értékelésével tekintenek, amelyet nem is ismernek – jelesül, az első lerombolta Németországot és Európát, a második Magyarországot, a harmadik mindent megtett Magyarország felemeléséért – hanem az etnicista propagandán keresztül. Azt pedig, mint a történelmi tapasztalat mutatja, az antiszemitizmussal lehet a legjobban felhúrozni.

„Súlyos tévedés azt gondolni, hogy az emancipáció folytán egy csapásra megszűnik az antiszemitizmus, és a gazdasági, politikai, kulturális, vallási, nemzeti egyenlőség jogilag szentesített eszméjének jegyében létrejövő demokratikus társadalmi berendezkedés talaján csak olyan ideologikus csoporttudat alakulhat ki, amely az osztálykülönbségek adta társadalmi egyenlőtlenségekből táplálkozik. [...]

A politikai antiszemitizmus faji eleme az asszimilált, polgárosodott zsidóság és a »nemzet« elkülönítésére irányul. Az asszimiláció következtében anyanyelv tekintetében zsidók és nem zsidók között nincs különbség. Felekezetükhöz a zsidók csak egy része ragaszkodik, a többiek más vallásokra tértek át, vagy vallásilag közömbösek, esetleg ateisták. Elkülönítés és megkülönböztetés következtésképpen csakis leszármazási szempont szerint lehetséges, amelynek alapján megszületik a »zsidó faj« fantomképe. Eszerint a zsidókat velük született tulajdonságaik a rombolásra, liberalizmusra és kozmopolitizmusra hajlamosítják, amellyel szembeszegülni mindenkinek kötelessége, aki saját fáját félteni és óvni kívánja eme ártalmas hatásoktól.

Az antiszemitizmus megjelenítette »zsidó« (akár mint »kapitalista«, akár mint »szocialista« bukkant föl) a paranoiás nemzeti önkép elengedhetetlen tartozéka lett, miáltal »belső

bomlasztásként», »idegen értetlenségként« lehetett elmarasztalni minden belpolitikai kritikát.

A politikai antiszemitizmus a náci fasiszta propagandában érte el csúcspontját. Hitler *Mein Kampf* címmel írott műve katalógusa mindazon képtelen rágalomnak és vádnak, amit a zsidókkal kapcsolatban az ókortól kezdve a középkoron át a modern időkig valaha is megfogalmaztak. A világalomra törő zsidók összeesküvésének hitleri fantazmagóriája csupán egy paranoid elme torzszüleményének volna minősíthető, ha nem hasonlítana kísértetiesen arra az elgondolásra, amit maga Hitler mint német célt fogalmazott meg, s melynek jegyében harcát megindította, mely harcban bőven talált követőkre nemcsak a Német Birodalomban, hanem Európa más országaiban is.

A politikai antiszemitizmus faji ideológiáját hordozó német nemzetiszocialista párt és állam, az egyívású rokon pártok, mozgalmak, államok vereséget szenvedtek, és megsemmisültek. A politikai antiszemitizmus azonban mint előítéletes megismerési, gondolkodási és cselekvési struktúra mindenütt reinkarnálódhat, ahol a szerencsétlen modernizációs fejlődés következtében elintézetlen maradnak a nemzeti és polgári fejlődés alapkérdései.”

Így Magyarországon. Orbán alpári plakátjai pontosan a zsidókkal kapcsolatos sztereotípiákra építenek. Emberei Leni Riefenstahl propagandafotó-gyakorlatából kiindulva a legelőnytelenebb szögből hozzák áldozataikat Sorost, Gyurcsányt, ráadásul a lehető legjobban bemutatva „jellegzetesen szemita arcélüket” (egyébként a két embernek teljesen más a profilja). A plakátok előtt elhaladó orbánisták tehát egymás vállát veregethetik röhögve. Pedig ők nem tudják, hogy Soros György egykor Orbán Viktor mentora volt, Gyurcsány Ferenc pedig nem csak egy televíziós vitában győzte le vezérüket, hanem hazánkat a biztos gazdasági növekedés pályájára állította a demokratikus nyugat irányában, és az ő idejében még éllovasok voltunk az Unióba belépettek között, mára már keleti despoták cimboráiként csak sereghajtók vagyunk – ráadásul a művelt világ élctáblái. Tudniillik a modern társadalomban az iskola a tudás kitágítása révén elvben megszüntette a mindenható apa és a kortárs csoportok döntő szerepét a szocializáció terén.

„Az individualizációs folyamat megteremtette egyéni érvényesülés lehetőségeinek kiaknázása egyre inkább azoktól a személyiségjegyeiktől függött, amelyek kifejlődését a családi és az iskolai szocializáció biztosította. A gazdasági, politikai és kulturális sikerekért folytatott versenyben azoknak nyílt esélyük kiemelkedő teljesítményekre, akiknek a szocializációja a modern társadalmi értékek jegyében zajlott. A hagyományos szocializációs értékrend a tekintély, a statikus erkölcsi erények (becsület, hűség, áldozatvállalás, tisztaság, büntelenség, önzetlenség, vendégszeretet, bőkezűség, segítőkészség), valamint az eleve elrendeltettség hite (a Gondviselés) körül fűrtösödött, miközben negatívum volt mindaz, ami dinamizálta és mozgásra sarkallta az egyént (tudás, versenyzés, mozgás, önérvényesítés, függetlenség, önállóság). A modern szocializációs értékrend esetében a viszony éppen fordított: a tradicionális értékek mint negatívumok, a modern értékek mint pozitívumok jelentek meg.

A modernizációnak két síkja van. A látványosabb sík a társadalmi viszonyok radikális

átalakulása azon liberális és demokratikus eszmék jegyében, amelyeket az *Emberi és polgári jogok nyilatkozata* tartalmaz. A másik, kevésbé látható, de az átalakulás voltaképpeni garanciáját képező sík a szocializációs gyakorlaté, amelyben végül is eldőlt, hogy lesznek-e és kik lesznek a liberális és demokratikus eszmék letéteményesei, akik lelkükben szakítottak a szabadságot korlátozó, ellehetetlenítő gazdasági, politikai, kulturális és ideológiai viszonyokkal.

A modernizáció az utóbbi tekintetben jóval lassúbb és ellentmondásosabb folyamat, s hogy éppen hol tart, azt nagyon jól jelzi a politikai antiszemitizmus jelentkezése, mértéke és hatóereje az adott társadalomban. A politikai antiszemitizmus tartalékai ugyanis a sajátos szocializációs feltételek által zátonyra futott személyiségfejlődésben kialakult lelki tünetegyüttesben keresendők, amelyet együttvéve tekintélyelvűségnek nevezünk.”

A büntetések és fenyegetések árnyékában felnövekvő személy a maga gyengeségét, kiszolgáltatottságát és gyámoltalanságát leküzdendő dogmatikusan elképzelt, nálánál hatalmasabbnak vélt külső tekintélyek, az egyeduralkodó apa mintájára megjelenített párt, nemzet vagy egyház oltalma alá menekül. E tekintélyek hatalmának forrása az alternatívát, kételyt nem ismerő azonosulás, mely nélkülözi a belső meggyőződésen alapuló választást, az elkötelezettség autonóm erejét, de csak akkor képes az ént pszichológiai kényszerpályán tartani, ha egyidejűleg az ellenséget is megjeleníti. A tekintélyelvűség tünetei azt a megrettenést tükrözik, mely az egyént a – szabadságot kívülről korlátozó hagyományos ideológiai, jogi, társadalmi béklyók radikális lebomlása nyomán kibontakozó – megnövekedett mozgástér láttán elfogja, amint az a magyarországi rendszerváltás során is bekövetkezett, amelyet sokan káoszként éltek meg. Azokat, akik 1990 után egyszer csak munkanélkülivé váltak, illetve a korábbi kiszámítható anyagi viszonyok helyett a létbizonytalanság állapotában találták magukat, életszínvonaluk lesüllyedéséért aligha kárpótolta a népszuverenitáson alapuló választások helyreállítása, a törvénykezés visszaadása az elnöki tanács tagjainak kezéből a választott képviselőkébe és az alkotmánybíróság létrehozása. A pártállami rendszer – bár éles különbséget kell tenni a Rákosi-diktatúra és a kádári konszolidáció időszaka között – tipikusan tekintélyelvű struktúra volt.

Az ilyen rendszerben szocializálódó személyek zömének alapvető viszonyulási mintája az autonómiahiányos függés és kiszolgáltatottság, legyenek bár támogatói vagy ellenzői a „népi demokráciának”. Mert azok, akik állításuk szerint „kimaradtak a szocializmusból”, most előszeretettel hajtogatják, hogy „kell egy vezér”. Az ő „hagyományuk” a polgári társadalom kiépülésének idejéig nyúlik vissza, amikor végbement a városiasodás, az iparosodás, megjelent a tömegkommunikáció, a tömegkultúra, a modern természet- és társadalomtudomány, a bankrendszer, a tőzsde, a nagykereskedelem, részvénytársaságok alakultak és – különféle eszmék mentén szerveződő és programokat kínáló – politikai pártok. Mindezek, a többi közép-kelet-európai országhoz hasonlóan Magyarországon is fenyegették a tradicionális nemzeti kategorizációt, mivel az új struktúrák kiépítői közé könnyebben kerülhettek be azok, akik a feudális kötöttségek lebontását követően megnövekedett szabadságban megéreztek a lehetőségeket, szemben azokkal, akik önmagukat „nemzetfenntartóként” meghatározva sem tudással, sem ügyességgel nem tudták felvenni velük a versenyt. Ez utóbbi kompánia élén léptethette fehér lovát 1919 politikai konjunktúralovagja, Horthy Miklós „fővezér”.

„A tekintélyelvű személyiség nézeteinek szervező elve a dogmatizmus, mely a világkép sajátosan elzárt alakzatát hozza létre. Milton Rokeach szerint a zártság jele, ha a személy sokkal több ismeretet tud felhozni igaznak vélt nézetek védelmére, mint amennyi ismerettel a nézetrendszerének igazát cáfoló nézetrendszeréről rendelkezik. [...] A cáfoló nézetekre vonatkozó ismereteket a személy eleve nem eredeti forrásból meríti. Egy antiszemita például valószínűleg alig tud valamit a zsidóságról és a zsidó vallásról, de ha mégis vannak bizonyos ismeretei, azok feltehetően zsidóellenes forrásból jutottak el hozzá. A zártság további jele, ha a személy képtelen különbséget tenni egy nézet és a nézetet hangoztató forrás között. Ha egyszer valakit ellenségként ítél meg, akkor egyenesen riadalommal tölti el, ha ellensége őt dicséri. Végül a dogmatizmus fontos jellemzője a jelentől elforduló időtávlat, amely részint a távoli múlt, részint a távoli jövőre irányul. Ennek oka, hogy e két időtávlat, mivel elvileg kívül esik az ésszerűen kezelhető itt és most körén, tetszés szerint alakítható a dogmatikus személy vágyai, kénye-kedve által, ragyogó manipulációs eszközt biztosítva az illúziókra és balhitekre fogékony közönség meggyőzéséhez. A dogmatikus szemlélet az értékelés elsőbbségén alapul. A tényekre vonatkozó információk csak akkor épülhetnek be a szemléletbe, ha nem mondanak ellent az eleve kialakított értékelő sémáknak.”

Milyen tényekre vonatkozó milyen információk ezek? A véleményvezérek szájából továbbcsócsálható kifejezések, amelyeket a hívek jól értenek. Orbán Viktor „vérről és becsületről” szónokol, Torgyán József „liberál-bolsevistának” bélyegzi politikai ellenfeleit, ugyanőket Kövér László házelnök a parlamentben már kertelés nélkül lehazaárulózza. De ha valaki nem néz tévét, nem hallgat rádiót, vagy nem olvas újságot – mert a közmédiumokat propagandafelületekké silányították –, az is világosan láthatja az orbáni óriásplakátokon megjelenített gazembereket és összeesküvőket, vagyis azokat a személyeket, akiknek a képében Orbán és társasága megjeleníti permanens félelemét a felelősségre vonástól. Mert azzal ők is tisztában vannak, hogy egy egész ország zsebükbe süllyesztése és maffiaszabályok alá helyezése – bűn. De ezt nem tudják az általuk életre keltett tábor tagjai, akikhez egyre hisztérikusabb igyekezettel fordulnak.

Arról sincs fogalmuk a híveknek, hogy annak a lobogó hajú, borotvátalan fickónak, aki Nagy Imre temetésén olyan nagyokat mondott, még a szovjet hadsereg kivonulását is követelte – amely akkor már rendezetten zajlott –, az égegyadta világon soha, semmi köszönni valója nem volt a forradalmiságra. Az osztályharcos magatartással szemben ugyanis ő a nietzschei ressentiment, a neheztelés talajára helyezkedett. Míg a forradalmár az egyenlőtlenségi helyzet felszámolására buzdít, és a legkevésbé sem éli bele magát abba, hogy ő bizony az uralkodóosztály tagja is lehetne, addig a ressentiment-embert az irigység motiválja, számára nem az a kérdés, hogy miért vannak kizsákmányolók, hanem hogy ő miért nem tartozik közéjük? Orbán csupán addig tartotta elfogadhatatlannak a pártállami tekintélyt, amíg nem ő lett az.

Így alakulhat ki „a megismerés árnyéka”. A tekintélyelvű azonosulás tálcán kínálja a megoldást a tudatos én által elfojtásra ítélt agresszió és kielégületlenség szégyellni való feltörekvése miatti feszültségek levezetésére. A jó és a rossz dogmatikus szembeállításával teremtett, ellenséges külvilág védelemi reflexekre sarkall. Mivel a paranoiás én képtelen felismerni, hogy az, amit külső fenyegetettségnek érez és gondol, az valójában önnön lelkületében forr, üldözőként veti rá magát

mindazokra, akik kívül esnek a tekintélyelvű azonosulás mágikus eszközökkel megvont határain. Ez a szembenállásra sarkalló szenvedély nem tud megszűnni, hiszen ingerei nem a realitásból, hanem üldözéssel téveszmékből származnak.

„Így most már előttünk áll a tekintélyelvű szocializáció során keletkező személyiségkép valamennyi összetevője: konzervativizmus, konvencionálizmus, moralizáló dogmatizmus, torz valóságlátás, az ok-okozati viszonyok téves felfogása, tekintélyelvű alárendelődés és autonómiahiányos függés, manipulatív, sztereotipizált nemiség. Az antiszemitizmus abban az esetben lesz része a tünetegyüttesnek, ha a tradicionális tekintélyek hatalmát megdőntő társadalmi fordulat a társadalom széles rétegeit felkészületlenül éri, s a keletkező társadalomlélektani űrt a korábbi külső tekintélyi függőségi viszonyok interiorizációjaként [ösztonszerűen beépült normaként – a szerk.] megjelenő tekintélyelvűség tölti ki. A tekintélyelvűen szocializált személy képtelen elviselni a bekövetkezett szakadást belső és külső, egyéni sors és társadalmi törvény, jelenség és lényeg között. Szorongásaiban egyedüli szövetségként a másik paranoiás kínálkozik, akivel együtt, benne társára lelve kollektív paranoiát növesztenek nagyra. Szövetségüknek a modernizációs átalakulásban felfakasztott értékvákuumtól való irtózás lesz az alapja. Az antiszemita tragikus vétsége, hogy a félelmet, a rettegést helyesen érzi, ám helytelen okoknak tulajdonítja. Sartre nagyon pontosan diagnosztizál, amikor arról beszél, hogy az antiszemita fél.”

A politikai antiszemitizmus paradoxonok sorozata. A zsidókra vonatkozó negatív tudás kútfői éppen azok – és leszármazottaik – akik a társadalmi fejlődés, a polgárosodás veszteséinek érzik magukat. Az orbáni propaganda pokoli cinizmussal hozzájuk csapta az 1990-es rendszerváltás vesztesei közül azokat is, akikkel el lehetett hitetni, hogy ők (az egyébként soha nem létezett) Gyurcsány-rendszer áldozatai. Mármost a feljük áradó előítéletesség feltétlenül megütközést kelt azokban is, akik saját zsidó azonosságtudatukhoz már nem tartják elegendőnek azt a tényt, hogy olyan családban születtek, amelynek a felmenői között zsidók is voltak. (Egyébként ilyen személy volt Adolf Hitler, született Schicklgruber is, és Orbán nemzeti eszmére épülő pártja sem nélkülözheti a szolgálatukat.)

„A zsidó szó elkülönítő, negatív jelentéstöltető, megkülönböztető használata nyomán a kategória hatálya alá soroltak kitörni képtelenek lesznek, reagálásként nolens volens [akarva – nem akarva – a szerk.] azonosságtudat keletkezik bennük, melynek viszont egyetlen kézzelfogható tartalma a megkülönböztettség, hiszen az asszimiláció eredményeképpen a zsidó tudat elengedhetetlen tartalmai (a vallási és kulturális hagyományok szellemében történő szocializáció, a vallás előírta életritmus, a tanítás elmélyült ismerete), a szekularizációs folyamat törvényeinek megfelelően, egyesekben elhalványulnak, másokban mint a par excellence vallási azonosulás elemei rögzülnek. A köznapi tudat »zsidó« kategóriája azonban nem vesz tudomást arról, hogy a spektrum milyen hihetetlenül széles. A hithű vallásos ortodox zsidó, a cionista hazakereső, az asszimiláns neológ, az európeér felvilágosult polgár, az internacionalista szocialista, a kommunista, a zsidó származását felejtő vagy számon tartó keresztény, valamint az öngyűlölő, antiszemita asszimiláns

egyaránt kénytelen megtapasztalni, hogy ugyanabba a csoportba suvasztották. A csapdahelyzet lényege, hogy akár elfogadja valaki e kényszerű besorolást, akár elutasítja, a »zsidó« szó köznapi negatív értéktöltetű jelentése megtalálja a maga érvanyagát: az egyik esetben »összetartást«, a másik esetben »befurakodást« róva fel a zsidónak minősített csoport tagjainak. Sartre kórtani pontossággal jellemzi az eredményt: »Tehát akármit csinál az inautentikus zsidó, mindig benne marad a zsidóságának tudata. Ugyanakkor, amikor egész magatartásával igyekszik meghazudtolni azokat a jellemvonásokat, amiket neki tulajdonítanak, ő maga véli felfedezni őket a többiekben, és ezáltal közvetve érzi találva magát. Felkeresi a hitsorsosait, és egyben menekül is tőlük; hangsúlyozza, hogy ő csak egy ember a többi között, ugyanolyan, mint a többi, és mégis kompromittálja az első szembejövő, ha az történetesen zsidó. Azért antiszemita, hogy minden szálat elszakíthasson, mely a zsidó közösséghez fűzi, és ugyanakkor a szíve legmélyén odatartozik, hiszen a saját húsába vágnak azok a megaláztatások, mikben az antiszemiták a zsidókat részesítik. Egyik jellemző tulajdonsága az inautentikus zsidónak az állandó ingadozás a gőg és a kisebbségi érzés között, a zsidó jellemvonások akaratlagos és szenvedélyes tagadása és a zsidó közösségben való misztikus és szinte testi részvétel között«.

A kör megszakíthatatlanná válik, mivel a kikényszerített azonosságtudat megteremti az »antiszemita« fantomját. E fantomkép hordozóinak meghatározása éppúgy hamis premisszán alapul, mint ahogy a »zsidó« fantomkép hordozóinak meghatározása esetében láttuk. A támpont megint csak a születés véletlene, a gyaníthatóan zsidó felmenők hiánya. Az ily módon besorolt személyek automatikusan antiszemitának minősülhetnek, mivel a felhalmozódó tényleges antiszemita tapasztalatok a mindennapi tudás szerveződésének törvényei folytán túláltalánosodnak, torzító szűrővé alakulnak, reprodukálva lényegében ugyanazt a csapdahelyzetet.” (Csepeli György: A meg nem gondolt gondolat, Kossuth, 2016)

Folytatjuk

Bakó Endre: Magyarosított író nevek

Azt már általános iskolás korunkban értésünkre adták, hogy Petőfi Sándor eredeti vezetékneve Petrovics. Úgy tanultuk, hogy apja szerb származású mészáros, kocsmáros, anyja Hruz Mária, szlovák cselédlány. Arról nem kaptunk tájékoztatást, hogy egyesek legnagyobb költőink egyikét származása miatt denunciálták, nem tartották *mélymagyar*nak (micsoda „mély nacionalizmus” ez!) szembe állították a tipikus magyar tempójú Arany Jánossal, akivel mellel a legjobb barátok

voltak. Egyesek odáig mentek, hogy Petőfi forradalmisága voltképpen izgalmas, ami nem magyaros tulajdonság. Érdekes, hogy ezt Ady Endre is úgy gondolta, ámde ellenkező előjellel, ő ezt imádott költője javára írta: „Csak szláv származásával tudom azért egészen megmagyarázni Petőfi forradalmárságát s páratlan internacionalizmusát. S egyéniségére és poézisára egyaránt ritka szerencsével került el a német hatást.” (Petőfi nem alkuszik)

Újabban előtérbe került az a variáció, hogy Petrovics István is szlovák volt, nem szerb. Ennek ellene szól, hogy az - ics végződés nem jellemző a szlovák névadásra, viszont evangélikus hiten élt, mint a szlovákok, a szerbek pedig ortodox keresztények. Többen idézik vele kapcsolatban, hogy pofonnal torolta meg azt a szabadszállási asztalost, aki az ő „gyüttment tóth lelkét gyalázatos kifejezésekkel” káromolta. Vagyis már Petrovics István magyarnak vallotta magát!

Voltaképpen az apa származásának nincs jelentősége, a lényeg az, hogy az egyik legnagyobb magyar költőnk Petőfi Sándor, aki számos költeményben deklarálta hazafias érzületét: „Magyar vagyok. Legszebb ország hazám / Az öt világrész nagy területén. / (...) Magyar vagyok. Büszkén tekintek át / A multnak tengerén, ahol szemem / Egekbe nyúló kősziklákat lát, / Nagy tetteidet, bajnok nemzetem. / Európa színpadán mi is játszottunk, / S mienk nem volt a legkisebb szerep (...)”

De menjünk tovább! Kerényi Károly, Petőfi és Tompa Mihály barátja is nevet cserélt: „Az eperjesi Emil Friedrich Christmann barátai körében nemcsak megtanult magyarul, hanem már-már szerelmes vágyhoz hasonló alázatos elragadtatással beleszeretett a magyarságba, és gyönyörűséggel töltötte el, hogy magyar...” Meglepetést okozott, hogy Tömörkény István, Szeged nagy írója, a tiszai hajósok, a „Vízenjárók és kétkezi munkások” (1902) krónikása, fiatal korában még a Steingassner nevet viselte. „A múlt század nyolcvanas éveiben élt Szegeden egy Steingassner István nevű fiatal patikus, aki üres óráiban leírta azt a sok mindent, amire napközben gondolt, és ha valami kikerekedett, azt odaadta a Szegedi Híradóhoz, ahol abban az időben egy bizonyos Gárdonyi Géza néven író, néptanítóból lett zszurnaliszta vette át a próbálkozásokat, úgy találván, hogy ezek tehetséges ember írásművei. Általában meg is jelentek. Steingassner össze is barátkozott Gárdonyival meg az újság többi munkatársával. Ott, a Szegedi Híradónál magyarázták meg neki, hogy Steingassner néven nehéz lesz magyar írónak lenni (Gárdonyit is közismerten Zieglernek hívták, amíg író nem lett belőle), csináljon tehát magának valami jó magyar vezetéknevet, és akkor belső munkatársnak is szívesen látják. Ekkor találta ki a Tömörkény nevet, amelyet idővel országos hírűvé tett.”

Igen, Gárdonyi Géza, a magyar falu egyik első ábrázolója, a Ziegler Sándor agárdpusztai gépész fia. Az apa gyermekkorában még németül olvasta a lutheránus bibliát. „A nagy vallásreformátor iránti szimpátiát, ami Gárdonyi szemléletére sem maradt hatástalan, az a tényként kezelt legenda erősítette meg, miszerint Luther Márton anyja is Ziegler lány volt: Margareta Ziegler.” Stájer származása ellenére Ziegler Sándor tántoríthatatlan magyar volt, Petőfi barátja, hadnagyi rangban a szabadságharc katonája. Gárdonyi Géza Fiaimnak c. hagyatékában írja: „A mi családfánkat keltezzétek az én apámtól, aki bizonyára magyarabb volt, mint azok a Zrínyi-mentékben kevélykedő címeres főurak, akik magyarul nem is tudtak, a szabadságharc elől külföldre futottak.” (Szalai Sándor: Gárdonyi Géza – Arcok és vallomások)

Amint beljebb jutottam a magyar irodalom ismeretében, tapasztalnom kellett, hogy íróink, színészeink, közszereplőink jelentős hányadának magyarosított a neve. Az szinte természetes volt,

hogy a zsidó származású írók közéjük tartoznak. A kiegyezést (1867) követő évtizedekben, egészen az első világháborúig – a polgári fejlődéssel és Budapest világvárossá történt növekedésével összefüggésben többen – a kortárs Ady, Babits, Kosztolányi, Móricz Zsigmond stb. mellett több zsidó származású magyar író vezető szerepet játszott irodalmunkban. Csak a legjelentősebbeket említem. Kiss József (Klein József) Arany Jánost stílusában írt balladákkal tett szert hírnévre, de igazi jelentősége abban van, hogy 1890-ben megalapította A Hét c. folyóiratát, amelyben teret nyitott az újhangú poétáknak. Például Heltai (Herzl) Jenőnek, aki hamarosan a századforduló divatos írója, költője lett. (Egyébként az Izrael államot alapító cionista bécsi újságíró, Herzl Tivadar unokaöccse.) Jellemző első verseskötetének a címe: *Modern dalok*, benne a híres *Mert dalaimnak...* c. vers, ami bizonyos kis Katóhoz szól. Heltai érdeme, hogy leszámolt a pátosszal, mint a népnemzeti epigonizmus uralkodó hangnemével. 1904-ben színpadra dolgozta a Jánost vitézt, (zene: Kacsóh Pongrác) amelynek több dala valósággal népdal lett. (Egy rózsaszál szebben beszél stb.) Megírta regényein kívül a *Tündérlaki lányok*, *A néma levente*, a *Lumpáciusz Vagabundusz* c. színpadi művet, amelyek a legutóbbi időkig kedvelt darabjai voltak a színházaknak.

De a színpad koronázatlan királya a világhírű Molnár Ferenc (Neumann Ferenc) volt, aki nem mellesleg megalkotta a *Pál utcai fiúk* c. halhatatlan ifjúsági regényt. Molnár színműíró sikerei a Liliom-mal kezdődtek, majd darabjait világszerte játszották (Az ördög, A vörös malom, Játék a kastélyban). A sajtó hol gúnyosan, hol dicsekedve Lengyel Menyhérttel együtt dráma-exportőröknek nevezte őket. Lengyel (Lebovics) Menyhért a Hortobágyon született, apja gazdatiszt volt. Hazai sikerek után külföldön hódít: Hubay Miklós jegyzi fel, volt rá eset, hogy a *Taifun*t egyszerre a világ nyolc fővárosában játszották, majd Hollywoodban megfilmesítették. Bartók *Csodálatos mandarin*-ja az ő szövegére készült. Füst Milán Fürst Milán volt. Szép Ernő (Schön Ernő) neve ismerősen cseng Hajdúszoboszlón: talán a legforróbb vallomást ő írta a városához: „Ahogy az én könyvem kinyitja valaki, úgy nyitom én ki Szoboszlót a lelkemben” – hangzik *Felnötteknek* c. könyve első mondata. Vele esett meg, amikor munkaszolgálatra hurcolták, hogy a fiatal katona, megtudva, hogy költő, megkérdezte, miért nem tud olyan szép magyar verseket írni, mint az *Imádság*? De hiszen azt ő írta: „Ki ülsz az égben a vihar felett, / Én istenem, hallgass meg engemet. / Hozzád megy szívem, itt szavam dadog, / Hazámért reszketek, magyar vagyok. / A népekkel, ha haragod vagyon, / A magyarra ne haragudj nagyon.”

A zsidó származású írókat az antiszemita sajtó (sajnos, akad rá példa ma is) általában eredeti és magyarosított nevükkel együtt emlegette: például a világhírű filmesztétát, Bartók Béla szerzőtársát (A kékszakállú herceg vára,) a *Valabol Európában* c. film forgatókönyv íróját így: Balázs-Bauer Herbert. Bezzeg a 30 millió magyar lázalmát hirdető sváb Rákosi Jenőnek, Ady Endre megátalkodott ellenségének neve mellől elfelejtették odabiggyeszteni: alias Krenner. Érdekes, hogy öccse, Rákosi Viktor (Sipulusz) azonban Kossuth-párti, és nemcsak humoreszkeket írt, hanem nevéhez fűződik a *Korbadt fakesztek* (1906) c. regény, amely először tárja fel a magyarság tragikus térvesztését Erdélyben. Nem hangsúlyozták Tormay Cecil családjának német származását sem, pedig ősei mind apai, mind anyai ágon német származású polgárok voltak. Anyai dédapja Spiegel (Tüköry) József építési vállalkozó, Széchenyi István

munkatársa a Lánchíd építésében, apai nagyapja, Krenmüller (Tormay Károly) honvédőrnagyként vett részt az 1848–49-es szabadságharcban. Arról is megfélekedtek (ami természetesen nem baj) hogy Herczeg Ferenc, Tisza István kebelbarátja, a magyar dzsentrí nagy tisztelője, mellesleg vagy hatvan évig a legnépszerűbb magyar írók egyike, gyermekkorában még nem tudott magyarul, mivel a verseci Franz Herczog patikuséknál a német szó járta. Kardos (Katz) Albert kimutatta, hogy bizonyos nyelvi finomságokat sohasem használt tökéletesen! A lehangosabban magyarkodó irredenta költő, az újra divatba emelt Sajó Sándor Hertinger volt. (Magyarnak lenni, Ez éltesen, magyar!, Trianon)

Még néhány példa röviden: Déry (Deutsch) Tibor, Örkény (Österreicher) István, Radnóti (Glatter) Miklós. Közismert, hogy amikor a zsidó törvények után Komlós Aladár zsidó költészeti antológiát szerkesztett, Radnóti nem adott verset, mert magyar költőnek tartotta magát. Márai (Grosschmid) Sándor *Halotti beszéd* c. verse az egyik legmegindítóbb magyarság- vallomás irodalmunkban. 1922-ben tűnt fel egy fiatal költő Ibolyalevél c. verseskötetével, amely a néhány esztendő múlva kibontakozó népi költészet nyitányának számít. A költőt Erdélyi Józsefnek hívták, de Árgyellán Józsefként anyakönyvezték. A népi írók (Szabó Pál, Veres Péter, Sinka István, Darvas József stb.) a parasztságot, a legmagyarabbnak emlegetett népréteget képviselték és akarták felemelni a nemzet nivójára. Mellékes, hogy Darvas József sokáig a Dumitrás József nevet viselte.

A sort szinte vég nélkül folytathatnánk. Egy internetes adat szerint 1835 és 1956 között 300 ezren kértek névmagyarosítást. A sort a színészek kezdték. Déryné Széppataki Róza születési neve Schenbach Rozália; Kántorné eredetileg Engelhardt Anna; Blaháné lánykori neve Reindl Lujza. Jászai Mari magát Kripl Marinak emlegeti önéletrírásában; Bajor Gizi az anyakönyvi kivonat szerint Bayer Gizi; Somlay Artúr Schneider Artúr; Honthy Hanna Hügel Hajnalka; Karády Katalin Kanczler Katalin; Jávor Pállal Jerman Pál; Kállai Ferenc egy gyomai születésű Krampner nevű sváb gyerek volt. A színészek magyaros nevét a direktorok kezdettől fogva megkövetelték, ezzel is tüntetve a magyar színjátszás mellett.

A névmagyarosításnak három nagy hulláma volt: az első a kiegyezés után, amikor a zsidóság és a nemzetiségek tömegesen asszimilálódni akartak, akár tudati indíttatásból, akár egzisztenciális érdekből. A második hullám az 1930-as években csapott fel, mert a katonatiszektől és a közalkalmazottaktól elvárták, hogy magyarosítsák nevüket. De érdekes, hogy még a második világháború után is többen nevet cseréltek főleg politikai megfontolásból. Ekkor a zsidóság újra élhetett ezzel a joggal, a német eredetű családok sokasága meg el akarta kerülni a hátrányos megkülönböztetést. A trend még a sportvilágra is áttért, a nagycsapatban Lóránt: Lipovecz; Lantos: Landenmayer; Puskás: Purczeld; Budai Bednarek. Mára ez kiment a divatból, labdarúgó nemzeti tizenegyünkben négy német nevű is játszik.

A névmagyarítást sok szempontból lehet vizsgálni, többek között politika-történeti-, szocio-demográfiai- vagy nyelvészeti aspektusból. Ez is bizonyítja, hogy a Kárpát-medence „huzatos hely” volt. Háborúk, belső viszályok, török uralom, német betelepítés, járványok tizedelték a magyarságot. A veszteséget pótolni kellett a környező népekből. A magyarság államalkotó, nemzeti kohéziós erejét bizonyítja, hogy nagyrészt integrálni tudta a jövevényeket, akik legalább olyan jó magyarokká váltak, mint a „benszülöttek”. A nemzethez tartozás végtére nem vér, hanem vállalás kérdése, amint azt Németh László a *Debreceni Káté*ban leszögezte.

Földeák Iván: Addig nyújtózkodj

Bölcs közmondás egy része. Ésaiás próféta könyvéből származik, és imígyen hangzik: „Mert rövid lesz az ágy, hogy benne kinyújtózhassék, és a takaró szűk lesz az elrejtőzéskor.” A közel másfél évtizede ifjú rendszerváltó liberálisokból hithű kereszténnyé átalakult kurzusról joggal hihetnénk, hogy betéve fűjják a Bibliát. Jómagam, mint aki az „átkosban” szereztem diplomát a ma már a piaristáknak visszaszolgáltatott épületben, bizony meg kellett, hogy ismerkedjek a Szentírással. Ösztönzött erre első professzorom, a régi magyar irodalom jeles tudora, Tolnai Gábor is, aki baloldali meggyőződése ellenére elengedhetetlennek tartotta, hogy egy bölcsész ismerje a Bibliát.

Persze későbbi fél évszázados pályafutásom során, mely szorosán kötődött a nemzetközi kapcsolatokhoz, nem elsősorban a mondás filológiai hitelét tartottam szem előtt. Inkább a benne rejlő nagy és mély emberi bölcsességet. Amiről a jelenkori politikai élet és diplomácia képviselői mintha megfeledkeztek volna. Mint sok más, a Bibliában kimondott szentenciáról. Beleértve a Tízparancsolat némely passzusát, különösképp ez utóbbit: „Ne kívánd felebarátod házát, ne kívánd felebarátod feleségét, se szolgáját, se szolgálólányát, se ökrét, se szamarát – se semmit, ami a te társadé!” Magyarán: ne lopj! Ezt megerősíti egyes kiemelkedő személyiségek viharos gyarapodása az elmúlt években. A közvélekedés pedig elfogadta a média bunkójával az emberi agyakra beledöngölt magyarázatot, hogy mindez lelkes és áldozatkész nemzetépítő munkájuk kiérdemelt honorárium.

De nézzük most azt, hogyan áll nemzetközi tekintélyünk.

Az állami kommunikáció hallelujáit figyelve joggal hihetjük, hogy itt van már a Kánaán. És ha nem is az, de végre beteljesült egy álom, valakik lettünk abban a térségben, amit Árpád apánk vezetésével elődeink megszereztek. Magyarán, az egykori nagyhatalomból, aminek vágyálmait a szörnyű trianoni békekötés szétzúzta, ismét feltornásztuk magunkat a nemzetközi élet élvonalába. Valakik lettünk. Netán középhatalom. Nem is hangzik olyan rosszul. Ha nincs ló, jó a szamar is, vághatnak rá. Csupán az a baj, hogy ez a középhatalom nimbusz is csak ködevés. Minden szomszédunk szinte minden mutatóban megelőzött, a visegrádi együttműködésnek már a romjai sincsenek meg. A közép-európai kvartett vezető hatalma Lengyelország kiugrott s meg is kapta érte több száz milliárdos jutalmát. A mi vezérünk pedig látogatóba megy egy világhatalom legutóbb megbukott elnökéhez. És mit sem törődve a magyar kormány szuverenitás iránti sokat hangoztatott igényével, vadul kampányol a jelenlegi elnök, az ország biztonságát garantáló katonai szövetség vezető hatalmának első embere ellen. Derék és bölcs tett. És mi lesz, ha a dolog nem jön be? Akkor elő lehet venni a kalapból a kommunikáció bűvös nyulát s vele megmagyarázhatjuk, hogy ez így jó és helyes. Mert csapataink harcban állnak. Körkörösén támadunk – ez volt Goebbels kedvenc mondása, amikor már elfogytak az érvek. Mi meg csak

járjuk a magunk szuverén útját, nekünk nem kell szövetséges. Vagy inkább onnan kell, ahonnan több mint ezer éve jobb sors reményében eljöttünk s ahová senki nem kívánkozik vissza. Tehát büszkén állunk magányunkban, miután már minden európai pártközösségből kiutálták azt a pártot, amelyik másfél évtizede kormányozza hazánkat s próbálja elkalauzolni a sziklák és zátonyok között az országnak a nemzetközi élet hullámain hanykolódó hajóját.

Tényleg ilyen erősek lennénk, tényleg ekkora a beleszólásunk a világ ügyeibe? A kormánypárt képviselői az európai parlamenti ülésterem patkójának pereméről, a senki földjéről próbálnak lobbizni. Diplomáciai vezetőnk két kocogás között, elegáns szabadidő melegítőjét protokoll öltönyre váltva végig járja Afrikát és Ázsiát, mutatva milyen nagyszerű kapcsolatrendszerrel bírunk. Talán mégis az lenne jobb, ha pozícióinkat abban a nagy közösségben, az Európai Unióban erősítené, ahová népszavazással, a lakosság döntő többségének akaratával bekerültünk s ahonnan a milliárdokat várjuk. Közben ízléstelen plakátokkal gúnyoljuk ki az unió vezetőjét s kitalált ellenségekkel szembeni hadakozásra szólítjuk fel az állampolgárokat. És az adófizetők pénzén teleszórjuk az országot gyűlöletkeltő plakátokkal. Ugyan miféle genderpolitikát kényszerítenek ránk? Miközben köztársasági elnökünk, a többgyermekes, Balatont átúszó példás családanya a közvélemény nyomására kénytelen lemondani pedofil simogató kegyelmi engedékenysége miatt.

Délibábos ábrándokat kergetünk. Miniszterünk Attila öröksége után kutat, mások a kipcak múltban keresik jövőnk zálogát. Mintha Széchenyi István nem létezett volna. Mintha a Rákóczi-szabadságharc, 1848-49 tapasztalata, a kiegyezést követő évek fellendülését semmivé tevő nagyhatalmi vágyálmok kergetése nem szolgálna elég tanulsággal ahhoz, hogy szövetségesek nélkül nem megy.

Legyünk büszkék arra, hogy magyarok vagyunk. Merítsünk igazi hagyományainkból. Okosan, partnereket keresve és meggyőzve. És ne feledkezzünk meg örök igazságokról. Hogy nem a „farok csóválja a kutyát”... S „addig nyújtózkodj, ameddig a takaród ér...”

Udvarhelyi András: Egy jó ember, tiszta szándékkal I.

Baranyi, az Olvasó, a közéleti költő, a muzikaszerező, gyöngyhalász

*HOL HALK A SZÓ, OTT HANGOSABB AZ
ÉNEK*

a némaság fakasztott dalra engem,

*hogy egy lepisszegett, balk nemzedéknek
fényes szelloket elénekeljem.*

*A versírás a sorsom lett s a vértem,
a költőnek a gáncs mit sem árthat,
immár erom, hogy nem hiába éltem,
szerény javára népemnek, hazámnak.”*

(Baranyi Ferenc: Kergetőzés változó szelekkel, 223. oldal)

Az Olvasó költő

Ha megkérnének, hogy keressék egy jó embert Magyarországon, akkor én habozás nélkül felszállnék Budapesten, a Lipótvárosban a 79-es trolira és leszállnék a Vizafogón, a Kárpát utcában, az egyen-panelházaknál, ahol ezek a panelszörnyek eltakarják az eget, és bemennék az egyikbe és fellifteznék valahányadik emeletre – a pontos címet nem árulom el, nehogy valami örült megtámadja az én igaz emberemet – nos becsöngetnék és József Attila- és Kossuth-díjas költő, Baranyi Ferenc, ezer éve jóakaróm köszöntene szívélyes mosollyal, mint mindig: Szervusz, Andriúsa! De örülök, hogy látlak, ifjonti „forrongásaink, víg napjaink és küzdelmeink tanúját”. Mi járatban vagy? – Jó embert keressék és megtaláltalak. Mert te, szemedbe mondom, Feri, jó ember vagy.

– Jaj, de bátor vagy. Ne viccelj, én már 87 éve ezen dolgozom, de még van mit faragnom magamon. Nagyon örülök, hogy rám esett a választásod, de bocsáss meg, most nekem dolgom van a világon, be kell fejeznem egy verset. Első a mű. Ugye megérted! Az időmet meg kell védenem! Az egészség után ez a lefontosabb – búcsúzott barátságosan, őszintén sajnálkozva. – Szervusz, Andriúsa! Majd még beszélgetünk.

Nem haragudtam, nem sértődtem meg, magam is védem az időmet. De azért örültem, hogy elmondhattam neki, megtaláltam benne a jó embert. Hazamentem és elhatároztam, azért is beszélgetek Baranyival. Másoknak is javaslom, hogy úgy beszélgessenek virtuálisan akármelyik írójukkal, költőikkel, hogy olvassák és gondolkodjanak el a műveiken. Ez nem helyettesíti ugyan a személyes találkozást, a barátságot, de talán ér annyit. Mert valóban mű a legfontosabb, mint tudjuk. Így beszélgettem – ha keveselltem is – réges-régen tanítóimmal, a pipás Hegedűs Gézával, a viccelődő Moldova Györggyel, és mostanában az italianista Madarász Imrével, a költő-kiadó Kaiser Lászlóval és Góg Jánossal, mert munkájuk, érthető, fontosabb volt a kvaterkázásnál.

Tiszta szándékkal – Pályakép – versekben

Nos, hazamentem és olvastam *tiszta szándékkal* immár harmadszor, figyelmesen Baranyi 679 oldalas vaskos verseskötetét, amit a fontos könyvek, az újra és újra olvasandók közé sorolok. Az én értékrendemben vannak az egyszer sem elolvasandó könyvek, az egyszer elolvasandók, a kétszer elolvasandó és a folyamatosan olvasandók. Ezt utóbbi kategóriába sorolom Baranyi verses kötetét. Címe: *Tiszta szándékkal. Pályakép – versekben – 1954 – 2022*. A címlapképről a költő

fia, Baranyi Péter képköltő, vagyis *fotográfus* által készített portréjáról egy szépen megöregedett bölcs ember néz ránk mindentudó, átható tekintettel. Néz rám és mintha azt mondaná, tudom ám, ki vagy. Akárhová teszem a könyvet, ő néz. Mintha azt kérdezné, na, mit szólna hozzá? Ismerem ezt az arcot, ezt a tekintetet immár 49 éve, amikor is Köves József, akkor még fiatal író által szerkesztett Könyvjelző című könyvajánló havilap száguldó, ámde botladozó fiatal újdondásza voltam, Baranyi Feri pedig már befutott, népszerű költő, akit már ismertem a Magyar Ifjúság versrovatának vezetőjeként és akivel mindig jót kvaterkáztunk. Ekkor, 1974-ben találkoztunk először. Ez időben már öt verseskönyve jelent meg: *A villámok balladája*, 1962, *Hazatérés*, 1964, *Az a merészség*, 1966, *Túl az éjszakán*, 1969, *Változó szelek*, 1972, több ezer példányban. Akkor az állam még nagylelkű mecénása volt a költőknek, habár ez sokba került nekik.

Baranyi kicsi, szerényen berendezett, könyvektől zsúfolt lakására terhes feleséggel mentünk. Rá is csodálkoztam, ilyen szerény körülmények között dolgozik egy országszerte jegyzett, kitűnő költő? De hát Diogenész óta tudjuk, hogy a bölcsnek mindegy hol lakik, nem kell vagyont gyűjtenie. A nagy lakás sok kiadás. Feleségem, míg mi beszélgettünk, Feri több ezres, szakértelemmel és zeneszeretettel összeállított lemezgyűjteményét csodálta. Így aztán nem is lepődtem meg, amikor évekkel később a televízióban zenei műsorok szerkesztője és vezetője lett. Akkor, 1974-ben az általam öregnek látott, és becsült és irigyelt fiatal poéta szeretettel fogadott, nem játszotta meg magát, könyveiről mesélt, az olvasás és a zene gyönyörűségéről, vagyis önmagáról. Ez a csevegés nagyban hozzájárult mindennapi olvasási rohamaim erősítéséhez. Emlékszem – mert a fontos mondatokra évtizedek múltán is emlékszik az ember és ezek a szavak bevésődnek tudatomba, ahogy a vájt-eszűek mondják, interiorizáltam, magamévá tettem. Jól emlékszem, azzal kezdte: „Amikor kedvenc olvasmányaimat ajánlom,

cinkosokat, bűnrészeseket toborzok az igazság jegyében”

Ekkor lettünk mi cinkosok, bűnrészesek, egy húron pendülők, akik fél szavakból is megértettük egymást és ez a cinkosság immár 49 éve tart és nem kellett gyakran találkozunk, hogy számon tartsuk cselekedeteinket. Azt vallotta, barátsága a könyvekkel, amelyekkel véletlenül találkozott – mint bármelyik társa –, nála mindennapi szokássá lett. Az iskolái befejeztével nem dobta el tankönyveit, és tovább képezte magát. Ahogy ezt mondják az okos pedagógusok, egy életen át tanult. Olvasó lett a Szerb Antal-féle regula szerint: az az Olvasó, akinek életmódjává lesz a könyv. Gyermekkorai olvasmányairól elmondta, hogy inkább csak kíváncsiságát növelték. Ezt a szokást is megtartotta, így a könyvek csak tovább fokozták érdeklődését a világ dolgai iránt, sarkallták a további ismeretszerzésre és felkészítették, hogy észrevegye az igazágtalanságokat. A valóság megismerése azonban nem tette boldoggá, inkább megnehezítette életét, feltűzelte lázadó kedvét. Számára fiatalkorában még nem létezett irodalom, csak Könyv. De kérem, a sok olvasás vezet el az irodalomhoz. Az akkori olvasmányai segítettek meghatározni világnézetét és hivatását, a költői mesterséget. Ez a szokásrendszer később sem változott, napirendjébe beépült az olvasás. Ha fel akarnám sorolni ebből a vaskos kötetéből az évtizedek alatt olvasott szerzőket, bizony tiszta szándékkal is egy folyóiratszámot töltene meg, egy kislexikon kerekedne ki, amiből sok következtetést vonhatunk le, hiszen megnézem, kivel barátkozol, megmondom ki vagy. Így aztán csak legfontosabb örök barátairól írok most.

Példa: Petőfi és Ady

Elsőnek is legkorábbi kötődéséről Petőfiről, kísérőjéhez írt verseiről szólok, akinek lázadásos, minden következménnyel számoló indulatát eltanulta, akinek igazmondó ereje végigkísérte egy életen át, akinek – a mindenkori hatalom ellenében – nemcsak nevét, de szellemét is megidézte verseiben. Még 84 évesen is. És akit gyakran aktualizált, tette elégedetlen kortársunkká a szabadságért elesett költőt. Aki pedig Petőfi szabadságélményét magáévá teszi, az számoljon azzal, hogy mindenkori fura uraink, a másodpercberek legjobb esetben is rossz szemmel nézik, és még jó, ha csak az az általuk uralt irodalmi élet perifériájára száműzik. Erre minden okuk megvan, hiszen Baranyi a szabadságharc költőjével üzen nekünk, megvezetetteknek, úgy mint Babits és Utassy. Baranyi *Petofinále* versciklusában eljátszott a gondolattal, vajon a forradalom költője, milyen verset írt volna az előző századfordulón, 1899-ben. Amit azonban leír Baranyi, az maga az aktualitás, azt nyugodtan, inkább nyugtalanul érthetjük a 1999 utáni már megint elbaltázott, elk...rt, a lehetőségeinkkel nem élő rendszerváltásunkra is:

*„Béke van ott. Ki gondol már azokra,
akik rézágyúkat virágoztak fel
a karikára bulló, langy esoben?
És rájuk, akiket összetiporni
tudtak csupán a fúvó paripák,
de megfutamítani? Azt soba!
Ki gondol rájuk? Lelkifurdalásból
emlegetik csak oket ünnepi
szónoklatok hazug hevületében...”*

No, és Ady a másik sokat olvasott, idézett költő-példaképe, a lázongó poéta, aki még Istennek is perel és a „rögvalóság” elől az ivásba és a szépnem karjaiba menekül, de közben megírja lelkiismeret-furdalásos, vezeklő verseit. Baranyi tőle főleg a percbemberkéek megvetését tanulta el és a Tisza urak-félék országvesztését látta meg és hasonlónak tartotta és tartja a jelenben regnáló nagyképű, tudatlan, felelőtlen országvesztő politizálását, akik szorgalmas Machiavelli tanítványok, és csak a haszon, a hatalom megtartása számukra a cél, a boldogság. Nem tudják, de teszik. Azt írja a rendszerváltásunkból kiábrándult Baranyi *Ballady* – 366. oldal - című versében:

*„A „perc-emberkéek tora dúl –
de minden percre jut belőlük,
nyüzsögnek múlhatatlanul,
az óra bármin o idot üt.
Nem szabadulunk sose tolük:
áthagyományozza magát
minden utódjuk s minden osük,*

amíg csak világ a világ.”

*„Korcsok cifrázkodók és félig élő
magyarkodók ítélkeznek feletted,
kitépnének a földből, mint dudvát
biába vagy millió gyökeru.
Néped megint minden igának barma,
mert harcot – tudjuk – sose harcolt...”*

Szomorú vagyok, hogy ez így igaz, és az is, hogy a percmemberkék, sőt már a másodpercmemberkék sem is tudják, milyen károkat okoznak a hazának egész pályás letámadásukkal. Nem kell különösebben felkészült esztétának lenni, hogy megállapítsam, ez bizony *barcos közéleti költészet*, egy szelíd bozótharcos poéta kétségbeesett jajkiáltása. S ha már itt tartunk, ha figyelmesen olvassuk *A tiszta szándékkal* pályakép- és belső életrajz-verseit, azt tapasztaljuk, ehhez sem kell esztétának lenni, hogy Baranyi már a kezdetektől közéleti költő, aki *ahogy lehet*, elmondja lesújtó véleményét a magyar „rögvalóságáról”, röghöz kötött realitásról. elnézést, hogy politizálok, de Barnyit olvasva, nem lehet közömbös az olvasó.

A sok példát adó költő közül a harmadik József Attila. Őt és szellemét többször idézi kötetében. A legemlékezetesebb számomra A kérdések folytatása, mert nagyon is aktuális mostanság – 427. oldal – amelyben a XX. század Magyarországnak akut gondjait megéneklő költőelőd gyötrő kérdéseit folytatja és amely kérdéseket megint nem akarnak meghallani az új hatalom fura urai:

*És annak a sorsa mit érlel,
aki már mindent feladott,
kiegyezett a szenvedéssel
s szíve megtörve sem sajog?
Már azt sem bánja, ha reményét
vesztegetik a Halleron,
egyetlen kincse a szegénység
és el se rejti már nagyon...*

*És annak a sorsa mit érlel
kit éhe a szépnek, meg egy
bizonyos fajta lelki kényszer
verset alkotni készített?*

Költök siralmas árulása

*úgy dőf szívébe, mint a tor,
mert mind a múltját magyarázza
s nem a jövőoért pöröl.”*

(Baranyi Könyörgés apátiáért című, 1997-ben megjelent kötetéből)

Baranyi itáliai Vergiliusa Dante

Mivel mind a több száz alkotó nevét felsorolni nem lehet a terjedelem hiányban, ezért Baranyi még egy jelentős pályatársára, rokonlélekére hívom fel a figyelmet. Dante Alighieri, aki a 14. században élt, de mintha ma is kortársunk lenne. Az a csodálatos az irodalomban, hogy az idő megrostálja ugyan a műveket és a szerzőket, de ami, aki fennmarad, annak oka az, hogy üzenete van a mának, nekünk önmagunkat kereső kortársainknak. Dante, Boccaccio, Shakespeare, Swift és Voltaire ilyen szerzők, bármelyik mai irodalmi folyóiratban megjelenhetnének. Nos, ilyen szerző Dante is, aki elkíséri Baranyit, mint Vergilius Dantét, csak nem az alvilági Pokol, hanem az evilági Pokol bugyraiban. Baranyi hosszú utat jár be, míg Dante Poklát lefordítja. Nagy merészség kell Babits után vállalkozni, erre a nehéz, költőt próbáló feladatra. Mindkét fordítást olvastam, és meg kell mondjam, és ez sajnos lehetséges, hogy engem rossz színben tüntet fel, de a Babits-féle fordítás embert és olvasót próbáló feladat, aminek megértéséhez többször el kell olvasni, szinte megtanulni a költő hosszú, több mint száz oldalas bevezető tanulmányát és még így is elveszi az esztétikai élvezetet, hogy visszalapozzak az előszóra, hogy is van ez? Nem tudom, Baranyi fordítása jobb-e Babitsénál, de az ő fordításának olvastán nem kellett meg-megállnom, ki-kicsoda. Ő, amikor a Munkásotthon Tamási Lajos Olvasó Klubjában e fordításáról beszélt, szerényen megjegyezte, hogy az ő fordítása nem jobb, hanem más, mint nagyra becsült költőelődjéé. Azt is hozzátette, hogy időnként újra kell fordítani a műveket, mert változik a nyelv, egyes fogalmakon manapság mást értünk, mint 1912-ben, amikor Babits lefordította, magyar honban feltámasztotta az Isteni színjátékot. Nos, e kis kitérő után hadd írjam le, hogy figyelmesen olvasva Baranyi Tiszta szívvel kötetét, elég csak a tartalomjegyzéket silabizálni, hogy észrevegyük, több verset írt Dantéről, de ez a tiszteleten kívül inkább ürügy – mint Petőfi és Ady esetében, hogy a száműzött költő segítségével ő is megfontolandó, figyelmeztető üzeneteket küldjön nekünk. Vegyünk egy példát a *Beata Ungheria* című verséből. (528. oldal)

*„Oh boldog Magyarország! Megvezetni
ne hagyja magát – ezt írta régen
a firenzei dalnok, több ezernyi*

*világfélto verssor kíséretében,
egy másik nép sorsa felett borongott,
mely Károly Róbertet uralta éppen...*

*Ám a költő okkal féltette sorsát
örömidokban is e könnyűszerrel
megvezethető népnek, mely bolondját*

*járatja önmagával is nem egyszer, –
vesztett, - nyero helyzetben is – mivel nem
tudott mit kezdeni a győzelemmel.”*

Baranyi Ferenc, a gyöngyhalász

Zenéhez való viszonyáról is kell szólni, hiszen pályakép kötetéből azt olvashatjuk ki, hogy életét végigkísérte a muzsika, olyannyira, hogy a tévében és más művelődési házakban és ahol csak tehette, zenei műsorokat szerkesztett és vezetett, melyeknek nagy sikere volt mindig. De már 1974-es interjúm során is láthattam, dolgozószobájában a zsúfolt könyvespolcokon kívül két szekrény is árulkodott szenvedélyéről. Nem csoda, hogy nem gazdagodott meg, hiszen a könyvek és a lemezek árából vehetett volna fürdőmedencés palotát. De ő tudja, amit a bölcsek, hogy a vagyon nem boldogít. A könyvek és a zene igen. No meg a panellakók között jobban érezte magát. Hanglemezgyűjteménye egy-két városi hanglemeztárnak is büszkesége lehetne. Mit is vallott a zenéről 1974-ben?

1947–49 között a ceglédi népi kollégium lakója volt. A kollégium lehetővé tette, hogy zeneiskolába járjon, és az iskola igazgatója megszerettette vele a zenét. Akkoriban több olasz operát tudott kívülről s ez úgy is hatással volt későbbi sorsára, hogy az egyetemen olasz–francia szakra jelentkezett. Lemezgyűjteményére méltán lehet büszke: 132 teljes operája, 124 keresztmetszete és 100 önálló zenedarablemeze volt 1974-ben, ki tudja, ma hol tart a gyűjtésben. Kedvenc operája a Turandot, legkedvesebb zeneszerzője Puccini. És nem szégyelli, hogy a népszerű Puccini a kedvence: szenvedélyes, igazi huszadik századi zene az övé. Másik kedvence ennek a gyöngyhalász Baranyinak, Bizet operája, *A gyöngyhalászok*. Szándékosan emeltem ki ezt a szerzőt, mert *Gyöngyhalász* című versében ars poeticájáról is vall.

*„Amíg kitart a levegő, merülj csak!
Nemcsak sírod – eged lehet a mélység!
Ne bénítson tovább, hogy egyedül vagy
s hallod a tenger súlyos szívtörését.*

*Ne bánj, hogy körbenyálaznak algák
a cápák dermesztő vicsorát se bánjad,*

*irányodat konokul tartva add át
magad a kincses végzet áramának.”*

Nos, aki a zene és könyvtenger mélységeiben elmerül, kutat a gyöngy után és kincseket hoz fel nekünk a mélyből, az az igazi gyöngyhalász, az igazi költő: jelentős poéta, Baranyi Ferenc.

(Folytatjuk)

Déliab

Petőfi Sándor: Föl a szent háborúra!

Itt a próba, az utósó
Nagy próba;
Jön az orosz, jön az orosz,
Itt is van már valóba!
Eljött tehát az utósó
Itélet,
De én attól sem magamért,
Sem hazámért nem félek.

Miért félnék az itélet
Napjátul?
Féljenek ők, kik viselik
Magokat oly galádul,
Kik rátörtek az ártatlan
Magyarra,
Most veri meg az úristen
Mindenható haragja!

Föl, hazámnak valamennyi
Lakója,
Ideje, hogy tartozását
Minden ember lerója;
Ki a házból, ki a síkra,
Emberek,
Most az egész Magyarország

Legyen egy nagy hadsereg!

Ki is megyünk, szó sincs róla,
Mindnyájan.
Meghalni vagy győzedelmet
Nyerni a szent csatában.
Szent a csata, nem harcolunk
Királyért:
Király ellen szabadságunk
Istenünk és hazánkért!

Átkos király, érezted hát
Vesztedet.
Az ördögnek, hogy megmentsen,
Eladtad a lelkedet.
De hiába volt a vásár,
Elhihet'd:
Kit az isten elhagyott, azt
Az ördög nem menti meg.

Sok az orosz, nagy a száma,
Mi haszna?
Több lesz ott a magyar; talán
Száz is jut egy oroszra.
És ha volnánk kevesebben,
Mint azok:
Hála isten, minket hí úgy
A világ, hogy magyarok!

Ne féljeteK, gyermekink, ne
FéljeteK,
Nem szúr által dárdájával
A vad kozák titeket;
Feleségink, kedvesink, ne
Sírjatok,
Idegenek ölelése
Nem tesz csúfot rajtatok.

S ti apáink, anyáink, szent
Halottak,
Sírotokon ellenség ne
Tapodjon, nem tapodhat;
Inkább vesszen ki nemzetünk
Egy szálíg,
S dagadjon föl kifolyt vérünk

Árja az ég boltjáig!

Minden, ami szent előttünk,
Kockán van,
Ha a világ támad is meg,
Győznünk kell e csatákban;
Ha miljomnak el kell veszni,
Vesszen el!
Ki fogna most fukarkodni
Életével, vérivel?

És te isten, magyarok nagy
Istene,
Légy népeddel, hű népeddel,
Jó népeddel, légy vele!
Tedd hatalmad fiaidnak
Lelkére,
Világdöntő haragodat
Fegyvereink élére!

Pest, 1849. június 20-30.

Kaiser László: Világdöntések

Semmi sincs itt, semmi hősi,
szánalmasságok hosszú sora,
de van a kérések törzsi
akarása, varázsló soha
nincs, pap sem, a kufár-igény
stílustalanul lármás, hangos,
zsákmánynak jutalom és fény
jár, dicséri bőszen sok csahos
a szerzőt és a megszerzőt,
aki várja a pénzt, a sarzsit,
hatalmuk nincsen, csak hiszik,
nem tényezők, nem – csupán annyik.

Kaiser László: Ködök otthonában

Ködök gomolyogtak
bennem és köröttem,
ködök otthonában
valahogy felnőttem.

Mi végre volt minden,
önmagamtól kérdem,
s nem kapok rá választ,
soha, semmiképpen.

Hallgatag ködöknek
lettem hű barátja:
örökkön örökké
titkokban bezárva.

Kaiser László: Szerepekben

Elszereplem szerep versem,
kivé, mivé kéne lennem,
vagyok vajon akkor bennem,
mikor végleg szerep lettem?

Szerepekben és versekben,
dicsőülten, kegyvesztetten
szabad végre már elmennem:
úgy leszek, hogy nem is lettem.

Úgy voltam a kegyelemben,

ahogy élő holttól retten,
intek búcsút békességben,
velem marad szereplésem.

Ennyi volt az összes énem,
lépek túl a verselésen,
nem mondom, de mégis kérem,
szerep legyek mennyben, égben.

Udvarhelyi András: Vigaszféle nyílt levél Kaiser László barátomnak

Vigaszféle nyílt levél Kaiser László barátomnak

Egy játékos-költő játékszabályai

*„Üdvösségügyed van, és az üdvösség harc nem
kerülhető meg: egy az életeddel.” (Németh László)*

Soha ne add fel! (U.A.)

Kedves barátom a tollforgatásban és az észforgatásban!

Nem akarok szokványos elemzést, dicsérő recenziót írni verses kötetedhez, melynek sokat mondó címe, *Az én térfelem, 70 év – 70 vers*. Nem lenne méltó sem hozzád, sem hozzám. Inkább a nyílt levél műfaját, az irodalmi levélformát választom, abban szabadabban írhatok. Megkülönböztetve, is két kiváló irodalmár Bakonyi István tanár úr könyved hátsó borítóján, Madarász Imre tanár úr az utószóban már elismeréssel írt művedről, leírtak minden lényegest. Ez önmagában is minősít. Ezért engedd meg, de ha nem engeded, akkor is így teszek, hogy először egy álmaimat és a valóságot összekeverő levélfélét írjak neked. Mert, mint köztudott, Petőfi kedves öcsénk Jövendölés című verséből tudhatjuk, hogy

„Anyám, az álmok nem hazudnak,

Takarjon bár a szemfedél:

Dicsó neved költő-fiadnak.

Anyám soká, örökkön él.”

Kell ez a hit, hogy a tollforgató leüljön verset írni. Titokban vagy nyíltan minden költő, ha nem is hangoztatja, szeretne örökké élni, vagy ha nem, hát nyomot hagyni maga után. És akkor jön a „rögvalóság” és azt mondatja a reálisan gondolkodó alkotónak, lassan az agarakkal és kiegészítik önmagával és a világgal, és csak ír az írásért magáért, mert mire észbe kap, már csak az írásban, az anyanyelvben érzi magát otthon. Nem tehet mást, ír, gondolkodik, ír gondolkodik... De természetesen, időnként elfogja a reménytelenség érzése, érdemes? Érdemes küzdeni? Még ha erőnk szerint a legnemesbekért is? És akkor elszomorodik, sok esetben melankóliába, depresszióba menekül, vagyis egy időre lemond a küzdelemről és csak teng-leng tétován, és azt hiszi, minden, amit írt értelmetlen volt. Ismerem ezt az érzést, magam is voltam a depresszió gödrében, amiből a betű, az olvasás, a könyv segített kimászni. Meggyőződésem, hogy az betű gyógyít.

Leírtam ezeket a sorokat, elálmosodtam és azt álmodtam, hogy a képzeletben bolyongva egy képzeletbeli irodalmi játéktéren találtam magam, és ráakadtam egyre, ahol éppen te, Kaiser László, a magányos költő gyakoroltad a cselezést, a kapura rúgást, kissé sántítottál, és lelassultál, ráadásul nemrég menekültél meg a második covid rohamtól, aztán eltörted a bokádat, de verslád, ahogy kötetedből kiolvastam, jól működnek.

Nos, kiültem a pálya szélére, kibicnek semmi sem drága. És néztem, elnézegettem ennek a hetvenes, de nem hetvenkedő megfáradt, erosen lefogyott költő barátomnak a cseleit. Néztem, ahogy szorgalmasan, de már kissé rutinosan, kedvetlenül gyakorolsz, mint aki nem hiszi, hogy értelme lenne. És arra voltam kíváncsi, milyen szabályok szerint játszol, mert a pszichológusoknak igaza van, megnézem, hogy játszol, megmondom ki vagy.

Ismerve az utóbbi években betegséged és szenvedéseid, nem csoda, hogy kedvetlen vagy. Nem csoda, hogy mind a magánérzeted, mind a közérzeted rossz és kedvetlenül játszol. Volt ott néhány pályatársad a térfeleden, de te rosszkedvedben sem rúgtad fel, nem könyököltél, nem változtattad meg játék közben a szabályokat, hogy csak a te gólod legyen érvényes. Örültél, társaid sikerének és ha hibáztak, tapintatosan adtad tudtukra. A Henrik kocsmájában. Rájöttem, ez a legfőbb szabályod, amit betartottál egész életében és betartatsz. Ez pedig a kanti értelemben értendő jóakarát. A jóakarát a legfőbb iránymutatód.

Persze így nehéz játszani, nehéz győzni.

Amikor a durván lökdösöké, a neoprimitíveké, a szellemi vagonalakóké a világ, a kontároké, akik, amit felépítünk lerombolnak.

Ülök a pálya szélén, hol is ülhet máshol egy kíváncsi segédfogalmazó, kívül is és belül is. És bele-belenézek verseskötetedbe, amely életszabálykönyvnek is felfogható. És olvasom Akinek nem inge című versed előtt mottóként Adyt az idézetet, ami nem véletlen, hiszen Adyt manapság az új undokak becsmérelnek, mert nem értik, de lehet, hogy nagyon is értik.

*„Seregesen senkik jönnek,
Megrabolnak, elköszönnek,
Gúnnyal, szabadon.”*

De te talán azt is tudod, amit szegény József Attila, hogy nem muszáj győzni, ha nem lehet. Játszani a játékért magáért érdemes. És játszani, írni, gondolkodni muszáj. Az ilyen középpályásokat nem támogatja a mindenkori a szövetség, mindent magának kell kibarcolnia, csak kevesen segítik. Azt mondhatom, a bibliai igazság szerint játszol, élsz. Ez másik fő játékszabályod.

„Ne tedd azt mással, amit önmagadnak nem kívánsz.”

És ezzel megnehezíted életed. És ez meghatározza a játéktílusodat. Vagyis sportszerű vagy, hogy futballnyelven fogalmazzak.

Ülök a pálya szélén, kezemben köteted, bele-bele olvasok, amelyet, ha figyelmesen olvasok és félreteszem előítéleteimet, mert így kell, kellene olvasni, élni, akkor rá kell jöjjek, hogy ez szabálykönyvnek, életszabálykönyvnek is tekinthető, egy hosszú élet, hetven év tapasztalatait gyűjti egybe. Versben rígmusokba foglalt életrajz, mint Baranyi Ferenc összegző kötete: a Tiszta szándékkal. Baranyi is szövetségesed. Ez a tiszta szándék mozgatott téged is. És ezt egyszerű, még a segédfogalmazónak, nekem is érthető nyelven írod, és dalolja el például az áldott emlékü Dinnyés Jóska. A élet és művészet életszabályait ismerhetjük meg verseidből, mint Horatius, Ars poeticájából, csak te nem hexameterben, hanem páros és keresztrímekkel dolgozol.

Ülök a pálya szélén. A kritikus mindig a pálya széléről kiabál be idonként a térfélen játszóknak. És igyekszem játszani legfőbb indítékait, szabályait tovább kurkászni. Közben olvasgatom verseidet, hogy a tett és a szó mennyire egyezik. De te nem páva-táncolsz,

igyekszel úgy élni, ahogy írsz és úgy írni, ahogy élsz. Már az első versedbe beleírtad legfontosabb tulajdonságaidat. Ez a vers a magányos, vívódó, örökösen töprengő, kételkedő szelíd bozótharcos üzenete, az első szabály, amely kimondod a lényegét, amellyel születésnapodat versben „ünnepeltesd” és amiben benne van egész gyötrelmes, magányos, depresszióra hajlamos éned. Nehéz ebben a skizofrén világban élni. De hát miért ne lennél szomorú, amikor a világ gazságai már lakásainkban is tanyát ütnek? De te vigyázz, hogy az a letargia ne tartson sokáig. „Ne hagyd el magad öregem, borod ne bízd kereskedőre, ki eladná felhőt az égen és földön telket vesz belőle.” Nos, ez a fontos szabály, prózában elmondva közhely, de versben üzenve megemelkedik, mint mikor egy-egy költeményedet Dinnyés Jóska, a daltulajdonos megénekelte. Ez a vers, ez a szabály: a világ kettősségének és benne lehetőségeinek tudomásul vétele. De aki így látja, láttatja a világot, az szükségszerűen egyedül marad középen, mint a belga.

Ha valaki nem ismeri az anekdotát, amit nekem a megboldogult népszerű író, mára elfeledett Febér Klára mesélt somolyogva, azoknak elmondom, ő szélsőbalról verekedte magát középre.

Brüsszelben egy laktanyában felsorakoztatják a katonákat, akiket parancsnokuk felszólít: – Álljanak mellém jobbra a flamandok! – Kiállnak. – Álljanak baloldalamra a vallonok! Kiállnak. És csak egyetlen katona marad, aki azt kérdezi: Hát a belgák hová álljanak?

Te is, Kaiser László „belga” vagy. Középen állsz. Középpályás vagy. Konzervatív, hagyományörző vagy, aki ismeri és becsüli a múltunkat, a hagyományokat. És szociális, aki együtt érez az alul levőkkel. Magyar és nem magyarkodó, akinek, mint Márainak hazája az anyanyelv, és liberális a fogalom eredeti, eötvösi értelmében, nem szabados, hanem szabad, toleráns, csak az új butákkal türelmetlen időnként. És független szeretnél lenni ebben a függőségrendszerű országban, ahol már évszázadok óta a „fortélyos félelem igazgat és nem csalóka remény”, ahogy József Attila pontosan megfogalmazta, ami szomorú, de még mindig érvényes.

Te, Kaiser László középpályás vagy, focinyelven szólva. Nem csatlakozol egyetlen hadhoz sem, csak a képzeletbeli irodalom köztársaságának megbecsült tagjaihoz. Az ilyen embernek ebben a pártos, iszap-birkózós világban bizony nehéz a megélhetés, hát még az, hogy ne légy az írástudók árulója.

Ülök a pálya szélén és látom, ahogy te, a középpályás önzetlenül passzolsz társaidnak,

igyekszel oket helyzetbe hozni. Mint a közéletében is. 1995 óta könyvkiadással foglalkozol és 800 könyvet adtál ki. Nem semmi ez, pestiesen szólva. És ezzel nyolcszáz barátot szerezteél, és több száz hívet kiadódnak, a Hungarovoxxnak és persze magadnak is. Ismernek a jobb irodalmi örökben és becsülnek. A hatalom nem áraszt el elismeréseivel, kitüntetésekkel. Vigasznak szánom, hogy nevedet, mind a kiadó, mind a költő nevét ismerik és becsülik ebben az országban, igaz nem milliók, nem a tömeg, nem a karrieristák. Itt az irodalmi stadionban is látok néhány ismerős irodalmárt, akik drukkolnak neked. Nem bagybatod el magad.

Tovább olvasom szabálykönyvedből, azaz verseskötetedből a nekem is üzenő első sorokat, amelyekben a goethei polaritás, a kettősség található.

*„Most föl vagy elbagyod magad
most pincemély vagy szelíd koccanat
most remélsz vagy leszel búskomor
most pengeagy vagy fejed szétbomol
most egyben vagy lehet szerteséjjel
lehet minden lehet a nagy semmi
szókat ellökni vagy kezet kézbe venni
Lehet Istennel és Isten nélkül lenni.”*

Én az e mondatok első felét vallom. Ha agykurkász lennék, azt mondhatnám ezek egy tudathasadásos ember sorai, de te nem vagy skizofrén, csak értelmes szomorú. De, amikor rád tör a reménytelenség és ki az a gondolkodó értelmiségi, aki nem ismerné ezt az érzést, nehez ellenállni. Hogy is mondja szegény József Attila Reménytelenül?

*„Az ember végül homokos,
szomorú vizes síkra ér,
szétnéz merengve és okos
fejével biccent nem remél...”*

És persze, néha elfog a kétely, mi értelme volt küzdeni egy életen át. De egy igazi küzdőnél ez nem lehet hosszan tartó állapot. A fociból jól tudjuk, hogy az utolsó percig küzdeni kell, bátha... Tudod te is, hogy bátha a 90. perc, a hosszabbítás után találhatsz be az ellenfél

kapujába. Ezt bizonyítja ez a kötet, ez szabálykönyv is, mert a szabályok között az is benne foglaltatik, hogy

Soha nem szabad feladni.

Így aztán idonkénti reménytelenséget felváltja a reménység. Azt tanácsolom nagyképen, amit Cromwell: Bízzál Istenben és tartsd szárazon a puskaport. Tudod, Isten csak annak tud segíteni, aki maga is akarja. Mint hívő embernek, majd minden versedben ott rejtozik az Isten. De te nem vagy formális hívő, hanem olyan ember, aki igyekszik közvetlen kapcsolatot tartani az Úrral, idonként kételkedve, vitatkozva is, ahogy Madarász Imre a kötet utószavában találóan írja. De hát ezzel mindannyian, mi értelmes szomorúak így vagyunk. A depresszióból kikecmergünk és felkelünk, mint Anteusz és újra kezdjük.

Második versed is a goethei polaritásról, kettösségről szól, tudomásul veszed, hogy mint ahogy a világban a jó és rossz szükségszerűen működik, úgy Önünkben is ott rejtozik, de gondolom, te igyekszel, amennyire lehet rosszabb Énedet féken tartani. Ezért szigorú vagy önmagadhoz, sokat követelsz magadtól, de másoktól is.

*„Voltam éhes, voltam szomjas,
voltam bárány, voltam ordas...”*

Nem csoda ez az önkritika, hiszen a nagy tépelődő, példaképed, Németh László, akirol szakdolgozatodat írtad, és akit e szabálykönyvben, verseskötetben idézel:

„Üdvösségügyed van, és az üdvösségbarc nem kerülhető meg: egy az életeddel.”

Ülök a pálya szélén. Nézlek Kaiser, a középpályást, ahogy ösztönösen jól passzolsz. Persze a pályán nincs idő arra, hogy üdvösségügyünkre gondoljunk, a gondolkodás nem sápaszthatja itt el a tetteinket, itt a pillanat tört része alatt dönteni kell. Miként az életben az egyre gyorsuló időben.

Amikor mindezt megálmodtam, felébredtem és rájöttem, végül is írtam rólad és verseskötetedről. Ezért abba is hagyom levelem, ami remélem, egy parányi vigasszal szolgált.

Lassan siess!

Baráti üdvözlettel: Udvarhelyi András segédfogalmazó

(Kaiser László: Az én térfelem, 70 év – 70 vers. Hungarovox Kiadó, 2023. 87 oldal)

Köves István: A cingár és a kalapos

Hajnalban lement a vers pontosabban
nem volt rest kimért léptekkel leballagott
az alig tényi térre inkább csak terecskére
a villamossíneken át az áradó Duna partján
megnézni ugyan ágál e még ott talapzatán az a
ködbepipiskedő mutogatós cingár költőszobor
ügyet sem vetve a megszeppent kiscsoportosok
nemzeti hurkapálcikáira messze tekintve
s mit szólnak most szólnak e valamit is
a körébe guggoló magukba fagyott bokrok
fagyalok kökények borzongó berkenye ágak
micsoda világra ébredtek az ő születésnapján
ám csak az elárult elárvult elhagyott oltár fogadta
némán s a föltámadó szél bekutakodott kabátja alá
visszafelé már csikorgó villamossal ment a vers
haza de mielőtt fölszállt elnézett a rakpart felé hol
ott ült még új helyén a kalapos a Dunánál csak
nézte a cipője hegyén huncutkodó fénytündéreket
mint aki odafelejtkezett a csobogó csöndben
vállát leejtve távol a tolató tehervagonoktól.

Köves István: A beszárszói olajos talpfára

Fekszel, mint mesehős, hétfele vágva,
visz a vonat, nem az Új-, hanem a másvilágba,
lökös, sodor a mozdony, maga alá gyűr,
s marad nyomokban ez a szívszippantó ur.

Stancsics Erzsébet: „Moszkva Kálmán tér”

(Rekviem a régi Moszkva térért)

Úgy látszik, a pesti ember kesernyés humora mégsem vészett ki teljesen a rendszerváltás óta. Valakiftől ezt az öszvérnevet hallottam, 2011-ben, némi éllel, kissé gúnyos, savanyú mellékízzel. Aki még nem hallott a Moszkva térről, régi-új nevén Széll Kálmán térről, annak érdemes rákeresni a világhálón, mert történelmi események sodrából marad ki.

Régi nevééről, Széll Kálmánról 1951-ben keresztelték át Moszkva térre és ez a földrajzi hely hatvan éven át a ma élő generációban így rögzült. Épp regnáló kormányunk sietett keresztvíz alá tartani az utcaneveket, így kapta vissza ez is, amivel az emberekben egy furcsa meghasonlást alakított ki a múltból, megszokásról, emlékekről.

A lakosság titokzatos szabályok és politikai indulatok által irányítva követi, ill. nem követi a névváltozásokat. Amit a Moszkva tér (közismert becenevén Kalef) jelentett a háború utáni nemzedékeknek, a Széll Kálmán tér már nem jelentheti azt. Nem az aktuális tények számítanak, hanem az emlékezésnek ama bizonyos barátságos közhelyei, melyek valami régi tényfeleségekre alapozódtak. Hogy ne maradjon tovább a múlt nosztalgikus helye, a kereszttség után hamarosan belefogtak a tér Uniós forrásból finanszírozott átalakítási projektjébe, ami fenekestül felforgatta egész Budapest közlekedését, emberi közösségét.

Nem kívánom a régóta esedékes és szükséges munkálatokat leírni, mert követhetetlen a változások rémületes üteme, kirajzolódása, és a bekövetkezett totális felfordulás. A lefelé történő ásatások során naponta találtak háborús, fel nem robbant bombákat, amely a környékbeli lakosság rendszeres evakuálásával járt. Ebből is látszik, hogy ez a hely a honfoglalás óta mindig csaták színhelye volt. Utoljára 1956-ban... A mai ásatások egyetlen fix pontot hagytak meg belőle: a félig lebontott Metró állomás legyező alakú betonépületét.

Nekem ez a „Moszkva Kálmán tér” mai, szörnyű állapota ellenére is az ifjúság kitörölhetetlen emlékü helye maradt. Minden történelmi pillanat rajta hagyta az ujjlenyomatát. 1999 óta lakunk itt felette, a Vérmező utcában, ahonnan tökéletes rálátás nyílik minden betonkockájára, a csikorgó sínekre, az araszoló járművekre, a mindig siető emberekre. Házunk pár évvel ezelőtti felújítása törölte csak le a belső udvar falairól a világháborús és 1956-os belövések nyomait. Egyébként a tér nyugalmasabb időkben volt már korcsolya,- és teniszpálya is! Csak hát, sajnos nagyon rövid ideig!

Felette elnézve a János-hegyi kilátóra, a Fogaskerekű melletti Körszállóra, szép és romantikus látvány kínálkozik. A mi utcánk felől füves-fás, meredek partoldal van, (volt) amit épp meredeksége miatt nem tudtak összerondítani a hajléktalanok, így üde és illatos színfolt maradt a

kőtengerben. Most ezt is szétaprították, kivágták a fákat, mesterséges építmények veszik majd át a helyét. Persze, a jó cél érdekében mindent!...

Tavalyig, a munkálatok megkezdéséig, a hajnali fény még végigsiklott a fűvön, nyomában könnyű szél suhant. Bodrozódtak a fűszálak, színük egy árnyalattal sötétebbre váltott. Aztán a nap elrugaskodott a Mammut épületkolosszusa mögül és feljebb döccent az égen. A fű között nőtt vadvirágok arcukat tárták feléje, a falevelek fényes oldalukat fordították az égre s a tér kopott kövei felragyogtak. Az árnyékok lassan a földre zsugorodtak s beillantak a fák alá. A barnás törzsek felsorakoztak s néhányuk alatt még ott lapult az éjszaka. A téren csak a villamos nyikorgott fel időnként, egyébként hajnali csend volt.

Ablakunkból nemegyszer figyeltem, ahogy a látóhatár fölött – mintha csak a távoli János-hegyen lapuló éjszaka küldené – fekete felhő kapaszkodott fel az égre. Az elárvult Postapalota felé haladt, de nem tudta beborítani az égboltot, csak szürkére piszkolta a gyöngye kéket. Gyorsan kúszott felfelé az ég aljáról, ahogy a Nap közelébe élt, lassabban mozgott előtte. Kétoldalt szárnyakat eresztett, csatarendbe bontakozott, a magja elvékonyodott, de fekete maradt. A nap lassan hátrált előle, felfelé a zenitre. Sötét sárgára sűrűsödött, villogó, fehér udvart vont maga köré, sugarai előreszúrtak a felhő felé. Aztán csak álltak egymással szemben a tér felett, mozdulatlanul. A nap a kék égen egyre fehérebben izzott, a felhő mögött Pesthidegkút pedig elsötétedett.

Vihar készült. Szélroham támadt és beljebb nyomta az ablakot. Mint a légyzúgás, apró, fekete pontok szálltak a levegőben. Beljebb húzódtam a szobába, de nem csuktam be az ablakot, kíváncsi voltam a folytatásra. A természet, a klímaváltozásnak köszönhetően most már állandóan változik. A tavasz előtt néha kis ősök jönnek, fanyar, must-ízű napok, láthatatlan ökörnyállal, hirtelen elsárgult levelekkel, melyek az ismeretlenből érkeznek és zörögnek akkor, amikor a megmaradt gesztenyefák a Szilágyi Erzsébet fasorban éppen rügyezni kezdenek. Mostanában a természet, mint a rossz humorú ember, mindig egy ütemmel később neveti el magát, szinte gyanakvón, mint ahogy az még várható volna.

Furcsa tanyája volt a természet és város együttélésének a „Moszkva Kálmán” tér évszázadok óta. Megfért benne minden, ami az élethez kellett, a modernizációhoz, a forgalomhoz, amely terpeszkedése közben megtúrte és helyet szorított maga mellett a természet apró teremtményeinek is. A XIX. századból itt felejtett kőkorlátok védték a fákat, tavasszal a tombolva kibomló vadvirágokat, csak a kutyák szaglászta közöttük tébolyult örömmel, habzsolva az illatokat.

Tudjuk, hogy a beígért 2016 tavaszán valami egészen más tárul majd elénk a téren. Szükséges az átalakítás, kell, mert a csúcsra járatott forgalom a maga bűzével és harsogásával már annyira elárasztotta a teret, hogy alkalmazkodni kell hozzá minden élőlénynek. Még látni lehet azért a János-hegyi kilátót, a Körszállót, az üres Posta-palota mögött lenyugvó napot. A tér azonban már egészen más lesz. A régi fáknak, virágoknak írmagja sem marad, minden dizájn tervezéssel, műanyagból lesz. Talán még a fű is, mert tartósabb, kaszálni sem kell.

Nem lesz többé a két újságáros fiú sem, akik egymást váltva évtizedekig éjjel-nappal, télen-nyáron nyitva tartották a metró mellé ragasztott, kis bódéjukat, csak karácsony este zártak be jóval a metró leállása után. Személyes ismerősei voltak mindenkinek, aki náluk vásárolt, vagy csak odaköszönt nekik. Elzavarták a tejes fiút is, aki furgonjában Gödöllőről hozta a házi tejet és

árusította a cikk-cakkos lépcső alá húzódva, legálisan, adózva, számlaképesen. Ha valaki későn futott felé, azért még visszalépett és kimérte műanyag flakonjába a tejet. Ebből igazi aludttej lehetett nyáron készíteni, mert nem volt benne egy csepp tartósítószer sem.

Lebontották a „gombát” is, ami már a metró építése előtt is ott állt a téren, a futtában kávézók, alkalmi beszélgetők találkozó helyeként. Az ötvenes években a kifőzött kávézaccot fillérekért eladták „újrahasznosításra” a szegény embereknek. Elfaragták a cikk-cakokban haladó lépcsősort is, ami felvezetett a Várfook utcára, csak néhány régi magyar film őrzi még a lépésektől elkoptatott fokait. Eltűnt a hajdani 56-os villamos fordulója, a hurokvágány, amikor még csak előrefelé tudtak haladni a szerelvények. A forduló körülölelte a szocreál szökőkutat, a tér galambjainak röpterét, itatóját, ami az utóbbi években vízhiány miatt szétrozdásodott. Nem lesz már köztéri óra sem, ami a háború óta embermillióknak volt biztos találkahelye, a tér városszerte közismert pontján. Megszűnt a könyvesbódé, ami az elszegényedés miatt egyre kisebb forgalmat bonyolított le. Kinek van ma könyvre pénze?! Nem fognak alkalmi muzsikások kis székeken ülve hangulatjavítónak harmonikázni, hegedülni, tárogatózni a forgalmon kívül helyezett villamossínek között.

Ideköltözésünk idejében még hemzsegték hajnalban a téren a munkára várakozó romániai magyarok. Kis csoportokban álldogáltak és szólították meg a jobb öltözetű férfiakat: akadna-e építkezésen munka? Volt vállalkozó, aki furgonjával vitte épülő házához az olcsó munkaerőt. E férfiak rendkívül igénytelenek és hálásak voltak. Amikor beindult a térfigyelő kamera, felhúzódtak a Vérmező utca felső sarkára, ott próbálták eladni szinte könyörögve magukat és szakmai tudásukat. Ahogy szegényedett az ország, úgy fogyatkoztak a munkaadók. Az ezredforduló után a térről teljesen kihalt a modern „rabszolgapiac”.

Velük egy időben és mellettük regnáltak a zugárusok. Először a lengyelek, majd öreg nénikék kínálgatták kertjükből szedett virágaikat, agyonmosott otthonkáikat, beékelve magukat a forgalmas metróbejárat és a villamosok közé. Aztán jöttek a cigányok, akik a zöldségtől kezdve a bugyikon át, fűrógépeket is árultak. Sajátos „térfigyelő rendszerük” volt, a vigyázók füttyel jelezték, ha valahol felbukkant a „szerv”. Amúgy nem volt sok bajuk a rendőrökkel, hiszen többjük azért ment oda, mert neki is olcsó áru kellett. Ha büntettek is, csak aszott öreganyókat, a kigyúrt cigányokat nem akarták észrevenni. Színes és torokszorító volt ez az ösztönös, megélhetési kavalkád, ami az elszegényedéssel párhuzamosan elárasztotta a teret! Szántai Sándor így ír erről „Reggel a Moszkva téren” c. versében: *„...Fülemben a kérelem: Uram! / – s elnyomja szavát/ a zugárusok zsvajgása./ Arcomra kiül a sajnálkozás/ és a rettenet:/ ha nincs munka s marad az erő, – a félelmetes erő – / s a Moszkva teret átjárja/ a Hidegkút felől jövő szél,/ s eliramlik a Várnegyed felé...! /*

Az átépítéssel elbúcsúztunk korunk szomorú antihőseitől: a hajléktalanoktól is, akiknek első tömeges megjelenése leginkább ezen a téren történt. Egy idő után már alkalmazkodott hozzájuk a kapitalizmus rozoga szociális hálója: a Magyar Máltai Szeretet Szolgálat patent szervezéssel minden csütörtökön vacsorát osztott nekik. A XX. század végén még egyesével álltak a sorban, a XXI. elején már hárman-négyen álltak egymás mellett. Fegyelmezettek voltak és éhesek. Az étkezés végére egy mobil orvosi kocsi is megjelent. Sötétedésre már csak a vacsora nyálcsordító illata maradt utánuk, mert a máltaiak takarítása tökéletes volt utánuk. Erről is ír Szántai Sándor

fent idézett versében: „*Este még édeskés teavíz illata/ terjengett a lötytös vacsora fölött,/ amit osztogattak itt, a téren./ A hidegkúti szél elsöpörte/ a Széna tér irányába.*” Az új téren már semmiféle szag nem fog emlékeztetni rájuk...

Az évek lassan elfaragnak minket is, s mint fogyó lomb, lehullunk. Amikor aztán végleg elköltözünk innen, utánunk is csak az esték és szelek sírnak.

Tudjuk, semmi sem maradhat meg körülöttünk úgy, ahogy régen volt, mert változnak az emberek, az igények, a körülmények, a kor, az élet ritmusa. Ám ha egyszer majd jön utánunk valaki, aki még emlékezne a régi térre, amely zajos, bűdös volt és fáradhatatlanul dobogott, álljon meg egy pillanatra és nézzen le a földre. Hátha meglátja, milyen volt a mi lábnyomunk a töredezett beton alól kibújó fűcsomók, poros virágok között? Aztán indulhat tovább mese-nagy csizmában az új „Moszkva Kálmán térről” s mi – ha tehetnénk, onnan fentről – fénylő szemekkel néznénk utána.

2015. június 24.

Jahoda Sándor: Piros a paradicsom

- Benő, Benő! Első a köszönés, nem?
- Bocsáss meg, anya! Szia!
- No, azért. Azt hittem, sosem nő be a fejed lágya.
- Csak megfáztam hajnalban egy kicsit, anya. De nézd, hoztam egy jó adag hulladék tűzifát!
- Látom, akkor legalább ma meleg ételt ehetünk.
- Juj, de jó, juj de jó! Mi főzöl anya?
- Ne ugrándozzál már itt nekem! Még nem tudom, mi lesz. Attól függ, hogy apád mit tud hazahozni. Vagy Julcsa, az uraságéktól.
- De miért kellett neki cselédnek elszegődnie?
- Miért, miért. Mert a kommunikáció–szakos diplomájára nincs most kereslet.
- Azért lett cseléd? Takarít, meg mossa az uraságék szennyesét?
- Legalább itthon alhat. Különben is, a tekintetes asszony kedveli. Megígérte neki, hogy kitűnő ajánlást ír, ha netán... ha nem visz udvarlót...
- Talán a főispán úr is szegődte, nem, anya?

- Hát... ki tudhatja a jövőt... Zörög a kulcs, ez apád lehet.
- Szia, anya, szia, Benő! Jaj, micsoda cúg van itt... megvesz az Isten hidege!
- Mit hoztál, Oszi?
- Tényleg, apa, mit?
- Meglepetés... menj, nézd inkább a tévét!
- Jó, nézem.
- Mit csinálsz? Apa, szórakozik velünk ez a gyerek?
- Fiam, mit nézel?
- Tévét.
- De nincs is bekapcsolva.
- Nem is lesz. Tegnap lekapcsolták a netet és a tévét. Nem emlékszel?
- Kiment a fejből... Na, azért csak nézd tovább!
- Apa, mi jót hoztál? Látom, fülig ér a szád... Mi van abban a Teszkó–szatyorban?
- Képzeld, elcseréltem a kenyérjegyünket a Bélával.
- Bélával?
- Tudod, aki oktatótársam volt a műegyetemen. Most nagymenő. Utcaseprő. Mostanában sok a munkája, mert nagy a hó.
- Annak legalább van munkája...
- Szóval a kenyérjegyünkért kaptam tőlük négy fasírtot, meg egy fél kiló rizst...
- Zseni vagy, Oszkárkám! Kenyerünk úgylis van, még tegnapelőttről...
- Nézd, teljesen friss fasírtok. Csak kicsit megfagytak útközben. De ha felmelegítjük, akkor...
- Benő hozott egy csomó hulladékfát!
- Hurrá, meleget eszünk, anya!
- És hátha a Julcsi is hoz ezt–azt az uraságektől.
- A maradékot, persze...
- Ne viccelj. A múlt héten is bál volt a tekintetes úrék szalonjában. Hozott is szendvicseket, meg aszpikos...
- Mind fonnyadt volt már...
- Jó, jó. Ne morogj, apa.
- Julcsa mikor jön.
- Mi van ma?
- Vasárnap.
- Akkor mindjárt jön. Kimenője van ilyenkor. Utána egész nap szabad.

- Már zörög is a kulcs. Jön...
  - Apa, te addig csinálj valami tüzet.
  - Jó.
  - Sziasztok! De jó újra itthon!
  - Szia, kislányom. Na, milyen napod volt? Jaj, úgy kipirosodott az arcod a hidegben. Gyere, apa már csinálja a tüzet. Nemsokára eszünk.
  - Én is hoztam ám valamit! Nézzétek... Benő, mit csinálsz?
  - Nézem a tévét. Apa mondta, hogy nézzem.
  - Akkor jó... De jó ez a kis meleg... mivel nem volt villamosjegyetem... gyalog jöttem hazáig.
  - Miért nem az ütközőn utaztál, lányom?
  - Már három kis lurkó volt rajta. Nem fértem oda.
  - Nemsokára már jobb lesz, meglásd.
  - Szóval, nézzétek, hoztam egy szelet rántott karajt, egy nagy karéj kenyeret, meg...
  - Meg egy pa-ra-di-cso-moooot!...
  - Milyen szép!
  - Milyen piros!
  - Gyönyörű!
  - Ugye? És megkaptam a heti fizetésemet is ám! Tessék! És a tekintetes úr azt mondta...
  - Hú, ennyi pénzt...
  - Holnapután karácsony van. Vegyünk fát!
  - Karácsonyfát, anya?
  - Ne beszélj butaságokat, Benőkém! Hol kapsz te ennyi pénzért karácsonyfát. Nem. Tűzifát. Meg gyertyát...
  - Meg nekem ceruzát...
  - Benőkém, ha jó leszel...
  - Jó leszek! Becsszó!
  - Akkor... talán... karácsonykor minden lehetséges...
-

Lukáts János: Don Quijote Somogypagonyon

A faluban hetet harangoztak, amikor megnyitotta háza ajtaját. Csend köszöntötte, esti árnyékok és porszag. A pornak szomorú illata van. Itt nem járt senki tavaly óta –, Don Quijote körülnézett, az ajtót szélesre tárta és a kertbe indult. A fűzfa alatt megállt: Megjöttem, öreg! – köszöntötte a kertsarok hallgatag órét. A fűz még jó húsz éve egy viharban elferdült, de a törzse azóta is biztonsággal kapaszkodik a földre. A fűz komoly óriás, az ágai fecsegő kis hitványságok. Don Quijote felmosolygott a fának: – Látom, volt viharod – a lehullott gallyat az árokszélre hordta. – Túl fogsz élni engem, pedig régebben laksz itt, mint én. Jó helyed van, néha irigyellek.

Amikor a kert gazdája lett, olyan fáknak akart otthont adni, amiket a könyveiben olvasott: bibliai terebintusnak, afrikai szikomornak és araukáriának, ami leginkább Mexikóban nő. Kinevették, ilyen fák nem voltak Somogypagonyon. Don Quijote akkor földre ásott néhány páfrányt, egy sor tuját. A páfrány alacsony maradt, a tuják nyurgák lettek.

A kerítésen túl homályos négyszög hunyorgott a feketülő estében: néma falakkal, vaksi ablakszemekkel egy ócska magtár. Valamikor malom volt, aztán megroggyant... Don Quijote elképzelte, hogy egyszer színészek jönnek bele, bábosok, köréje gyűlik a környék népe. Hogy örülne akkor a vén malom. De a falu kikacagta Don Quijotét, és a vállát vonogatta. Most a kúthoz ment, a kútház tornyos várkastély volt a kertben. Benne sötét és hűvösség, ha hozzáért – lánccsörgés szólt a mélyből. Don Quijote a kút vaskerekén felejtette kezét.

Begyalogolt a páfrányok közé, az esti harmat már mindent belepert. Az égen felhunyorogtak az első csillagok. Mindig ugyanazok, mindig ugyanott. Don Quijote megszámlolta a Göncöl-szekér öt csillagát, ötöt, annyi látszott a fűz fölött. Ha távolabbra ment, láthatta a többit is. De ő most nem ment távolabbra. Visszaindult a házba, az ajtó szögletes, fekete száját tátott rá.

Egy őrszem mozdulatlanságával feküdt a keskeny ágyon. Nyitott két szeme szinte keresztülfúrta az éjszakát. Mintha mozdult volna a világ, vagy amennyi a világból belefért a somogypagonyi éjszakába. Kirajzolódott egy hajdan volt feleség, egy megíratlan könyv, egy elkóborolt kutya, és a tudat, hogy még mindig nem járt Barcelonában. Megjelentek, aztán csendesen ellebbentek, talán az álom vitte el őket, talán a töprengő ébrenlét.

Ódon fapolcot szögezett a falra, itt sorakoztak a könyvei: lovagregények, kalandregények, régi korok régi vitézeiről és nyárfarezgésű kisasszonyokról. Amelyik történet nem úgy kanyargott, ahogyan ő szerette volna, nem vette többet kézbe azt a könyvet. Sőt, leparancsolta a polcra, mehetett vissza, a fővárosba. Helyette másik érkezett. Egyre több könyv, egyre több sors, a magáé is ott volt közöttük.

Egy hang váratlanul tolakodott a szobába, ajtón át, falon át. Nem az éjszaka hangja volt. Don Quijote elparancsolta árnyait, sötétre volt szüksége, hogy tisztán lásson. Ember hangja, állat hangja – mindegy. A kertben motozás vagy vergődés. Semmi kétség, a csapda... Ami egy szilvafa villás két ága közt tűnődött húsz éve. Most leesett, és foglyul ejtett valamit. Don Quijote az éjszaka sötétjén át is látni vélte a küzdelmet a csapóvas és egy élőlény között. A csapda rókát fogott, Don Quijote felismerte a dühös, halk vakkantást. A földre térdelt, jobbával a csapóvasat emelte föl, baljával a csapdát szorította a földhöz. Az állat kiperdült a veszedelmes vasak közül, és a kerítés felé inalt. Vagy vánszorgott... Don Quijote szinte a maga karján és nyakán érezte a kegyetlen csapdát, és hogy most haladékot kapott a pusztulástól. Egy róka képében... –

Megmentettem az életét – töprengett Don Quijote azzal köszönte meg, hogy nem harapott belém. Don, a rókák mindent látnak! – visszabotorkált a házba. Az őrszem nyugalmával aludt el a keskeny ágyon.

Csúf üvöltésre riadt: – Rosseb a fajtádat! – És riadt káromlás, elhajított lapát zaja, kerítésé, amelybe belerúgnak. Pancsó Sandri tombolta végig a szomszéd udvart. Gatyában rohant ki a házból és gumicsizmában. Markában egy nyakaszegett tyúkot szorongatott: – Megfogta, a szájából téptem ki a bűdös rókájának! Ki kell irtani valamennyit! – meglengette a kókadt trófeát, aztán a földhöz vágta.

Don Quijote a kerítésen át figyelte szomszédja haragját:

– Megfojtotta és már vitte volna. De sántított, én meg... – most hencegni akart Pancsó Sandri, de elharapta a szót: – Mindenki láthatta!

– Én nem láttam semmit - háritotta el magától a tanúságot Don Quijote, és megnyugodva tapasztalta, hogy a rókának nyoma veszett. A tyúkot sajnálta, Pancsó Sandrit nem különösebben. Pancsó Sandriné kidugta fejét a konyhából. Férje felkapta a földről az elhullott baromfit, és megrázta az asszony orra előtt:

– A legszebb tyúkunk, látod? Csinálj belőle ebédet! – és a kezébe nyomta. Don Quijote elfordult, és a kút mélyét vizsgálgatta. Lám, mivel jár egy jó cselekedet, egy élet megmentése. – A kút a láncát csörgette, mit neki az ilyen felföldi tragédiák.

– Hej! – rikkantott Pancsó Sandri. Húsz éve nem tudták el dönteni, hogy tegezzék vagy szomszéduramozzák egymást a kerítésen át. – Az ott! – és Pancsó Sandri elnézett szomszédja feje fölé.

– Van valami mögöttem? – kérdezte óvatosan Don Quijote a haragját félretevő szomszédjától. Az följebb húzta hasán a lecsúszni készülő gatyát, és azután szólt:

– Hát az a... izé, ott. Az a magtár vagy mi a fene, malom. Az jó volna nekem, tyúkólnak. A falu földjén áll, senkié, róka abba be nem megy! – Szeme földerült, szája vigyorra nyílt.

– Én abban színházat akartam ... – nehezen pergette ki a szót Don Quijote. – De hogy tyúkházat...!

– Rossebnek kell színház. Megyek a polgármesterhez. Majd az ideadja nekem – elfordult Pancsó Sandri, gumicsizmájában beklaffogott a házba. Fehér ingben lépett ki aztán a kapun, nyalka öntudattal, mint aki a kormányzóhoz készül. Meglátta Don Quijotét, aki éppen vizet húzott a tujáknak, a páfrányoknak. Megtorpant, ujjá, mint szurony meredt a szomszéd arcába: – És ha már ott vagyok, megmondom neki, vágassa ki azt a vén fűzfát, még a végén rádól a villanyvezetékemre. Haszon úgy sincs belőle... – és már ment is végig a falun, malomkérőben.

– Az én fűzfámat ugyan ki nem vágatja senki – riadt utána Don Quijote, de szavát már csak Pancsó Sandri háta hallotta. Állt a fája alatt bús képpel, két kezét karba fonta, ajkát feszesre zárta. Az öreg fűzfát? Amelyik árnyékot vet a nyári hőségben, amelyik levélszőnyeget borít a kertre? Ha a kertben vagy, sose vagy egyedül, a fűzfával a világ társul hozzád. Mert görbén nőtt a százados súly alatt? Hogy foghatna rá akárki fűrészt?! Egy Pancsó Sandri vagy a somogypagonyi főpolgár?

Dúlva került elő Pancsó Sandri, fúlva mesélt asszonyának, de úgy, hogy a kerítésen át Don Quijote is hallotta. A polgármester azt mondta, a malom közvagyon, a faluban vaddisznót

jeleztek, hármat is, nem rókát, méreg nincsen, azt a fát meg azért nem kell kivágni, mert görbe, azt mondja. És ment szemlézni, és azt mondta, lehet, hogy este idejön, és mégis megnézi a malmot. Úgyhogy ne főzzed meg a tyúkot, hadd lássa – Pancsó Sandri fehér ingben maradt, és lefölkelt a kőporos udvaron, és locsolta kannából a kőport. Az asszony pedig másik tyúkot vágott, a rókásat félrerakta, a másiktól levest főzött, direkt a polgármesternek. És bekötötte a haját, és az asztalt kihurcolta a verandára, pedig azt so se... de most igen ... most jön a polgármester...

A polgármester pedig kezét fogott Don Quijotéval, aztán zsebre tette ökleit, hiszen Pancsó Sandrival ma már találkozott. A malmot elég hitványnak nevezte, nem is jó az másnak, mint tyúklaknak – így mondta, és nevetett. Pancsó úrnak bérbe adható éppen, de ebből nem csinálunk rendszert – és figyelmeztetően fölemelte mutatóujját. Don Quijotét biztosította, hogy egyszer majd lesz színház is Somogyapagonyon, ha nem, hát bábkuckó a gyerekeknek, mikor minek van itt az ideje. Tenyerével megütögette a faluszerte híres fűzfát, kijelentette, jól bírja még magát az öreg, sőt, a kerítésen át még árnyékot is nyújt a magtármalomnak és Pancsó úr tyúkjainak. A maga tréfáján aztán jót kacagott, vele röhögött Pancsó Sandri, és halvány mosolyra vonódott Don Quijote ajka is. Azzal a polgármester elsietett hivatali fellegvára felé, mert már keresték. Pancsó Sandri befordult a házba, a húslevest megették, a döglött tyúkot kidobták, Don Quijote még megvárta a Göncöl öt csillagját, utána visszavonult keskeny ágyára.

Álmában a somogyi völgyeken vágatott végig, Rocinante lovára egy megszabadított várkisasszonyt emelt föl, és elnyargalt vele Tátika felé, az jó messze esik Pagonytól, megizzadt a Rocinante is, Don Quijote is. Aztán álmában a másik oldalára fordult, és loholt Béndek-pusztára, ahol a pogány mórok az elfogott baktert éppen nyársra akarták húzni – a búsképű lovag szétkergette őket vízi fecskendővel. A mórok üvöltve menekültek, a felriadt Don Quijote észlelte, hogy a Pancsó Sandri kakasa kiáltja a hajnalt. Hogy az a róka nem tudta volna ezt is... - kezdett bele egy csúf mondatba. Aztán talpra ugrott, a kút mélyéről vizet húzott, és fejét a vödörbe nyomta. Délután a La Mancha expressszel hazautazott a fővárosba. Végigböngészte a könyvespolcokat, két új bajvívástant és egy barlanghistóriát szemelt ki, hogy azokkal a pagonyi könyvállományt gyarapítaná.

Egy késő őszi délutánon ismét a kertje kapujában állt. Keze megremegett a kilincsen. A malom – immár végképpen – romokban hevert, tetején keresztben egy hatalmas fűzfarönk terpeszkedett, talán a szélvihar, talán villám tépte le és taszította a patakparti épületre. Tyúknak nyoma se volt benne, más élőlénynek sem.

– Malom nélkül mi lesz veled, Don Quijote? – sóhajtott fel a gondterhelt gazda. Aztán fölemelte tekintetét, a fűzfa ott sötétlett, ahol a helye volt, a kert sarkában. Fölötte pedig... fölötte pedig a Göncölszekér robogott égi útján, mind a hét csillagkerekén, mert éppen az a száraz ág szakadt le, amely a két hiányzó csillagot eltakarta.

Deák Mór: Koldus

soha nem tudtam mit kezdeni az özvegyekkel
barátaim elmennek és én megyek velük
de hirtelen befordulnak egy sarkon
ahova én már nem követhetem Őket
és ott állok
elhagyatva
hogyan még a koldusok is szánakozzanak rajtam

ó én mindig elegáns voltam
csak a könnycseppjeim kiégették minden ingemet
már nem vagyok különb senkinél
sohasem voltam
és egyikük sem szólt vissza értem

ilyen elhagyatott csak egy nemzet lehet
amelyik hitt egy soha be nem váltott ígéletben
ilyen elhagyatott csak én lehetek
összes befoltozhatatlan ingemben

nem tudom
hogyan lehet kibírni
nem tudom hogyan lehet tovább élni
megfigyelem magam mint gyerekkorom
kitépett szárnyú legyeit

ahogyan rosszindulatomban keringenek
s mára egy vagyok közülük én is
nem tudom ki tépte le
amúgy is undorító szárnyaimat
az élet? a halál?
ki vagyok én hogy mégis zümmögjek

soha nem tudtam mit kezdeni az özvegyekkel
s mert általuk özvegy vagyok magam is

hívok mindenkit igazi hittel
emeljük egymást emeljük fel

s így vigyük tovább Őket is

Deák Mór: Alkony

Az Ürgehegyen,
több, mint kétszáz
méterrel a tenger szintje fölött,
a pincékben hordó,
abban peniglen bor pihen,
nem tengernyi,
mert tengernyi csak abból van,
ami nem kell,
de azért tudja azt mívelni
a magamfajtaival,
amit később nem nehéz megbánni.

Élhetnék másutt.
A Balaton szőke hullámai
bőrömet bizsergetik még m ost is,
s Leányfalu barna Dunája megborzongat,
ha arra tévedek.

Mór, Jászberény, Debrecen:
jó mag voltam,
csak föld kellett és napfény,
hogy gyökeret eresszek,
s bár nem maradtam
hosszasan sehol
sok ősz sok leveletem
sokfele szórta már.

S most, hogy itt,
Ürgehegyen talál a hajnal,
s nem lázas remegésből
riadok fel csatakos halántékkal,
megköszönöm a rigóknak az ébresztőt,
s a macskának,

hogy nem bántja őket,
kikelek az ágyból meztelenül,

hogy szemügyre vehessél, Uram,
s nekilátok napi teendőmnek,
ami számos,
hogy este leülhessek verset írni,
míg poharamból lassan
kivöröslik az alkony.

Húrok

Ballai László: Opera – Bécsben

Figaro alakja Bécsben tűnt fel az operaszínpadon. De mielőtt kérnék egy mesterborotválást a hangulatos városban – a hozzá járó életviteli tanácsokkal egyetemben –, hadd ógjak-mógjak egy kicsit, hiszen nemzeti karakterünkhöz hozzátartozik a panaszkodás. Válságban van az opera, egyáltalában a komoly zene, hallani szinte minden értőtől, aki megpróbálja azt vonzóvá tenni a fiatalok számára. A dolog mikéntje tekintetében megoszlanak a vélemények, amelyek főképp a felvilágosítás, a darabok aktualizálása, illetve szétszerelése irányába gravitálnak, utóbbi esetben persze oda nem illő – népzenei, rockzenei betétek – beillesztésével kívánatos a „megjavítás”. A magyar zenei élet legfőbb javítóintézetévé vált Magyar Állami Operaház szégyenteljes lecsúszását nem a mostani büfé-affér mutatja a legtokéletesebben, hanem az a tény, hogy ott egyáltalán előadásra kerülhetett Szörényi–Bródy rockoperának is giccses *István a király*a.

Azt például, hogy kitűnő darabokat kell érdekesen megrendezni, egyetlen hazai riportban sem hallottam. Az opera ugyanis nem egy bizonyos kor felett jelentkező betegség, amellyel meg kell tanulni együtt élni, épp ellenkezőleg, minél idősebb a néző, annál kevésbé szeretne unatkozni, vagy bosszankodni az önmegvalósító rendezői megoldások miatt – akárcsak a gyerekek. Nekem az a szerencse jutott részemül, hogy a zeneiskola megkezdése előtt már zenei óvodába is jártak a szüleim. Első *Sevillai borbély* élményem során a rám gyakorolt zenei hatást mégis messze felülmúlta az a burleszkjelenet, amelyben Melis György mint Figaro borotvált. Merthogy Figaro alakja Mozart után harminc évvel is meghódította Bécset, hogy azóta is versenyezzen egymással a komornyik és a borbély, persze nem az elmeél terén, mert, ami azt illeti, egy komornyiknak is kell tudni borotválnia.

Szóval, amíg az Andrassy úti palota performanszait töviről-hegyire át kell vizsgálni a műsorfüzetben, hogy megkockáztassa-e megnézésüket az ember, a Wiener Staatsoper *Sevillai borbély* előadásának – amelyre nászajándékként kaptam a jegyet – eszembe sem jutott utána nézni, hadd legyen meglepetés. Az lett. Díszletek helyett különböző színű, méretű és áttetszőségű drapériák úsztak a színpad felett, a kellékeket pedig a szereplők pantomimszerűen eljátszott

mozdulatai idézték fel. A híres borotválási jelenetben például Figaro (Adam Plachetka) a levegőben fente meg nem létező borotváját, doktor Bartolo (Fabio Capitanucci) pedig mérgesen törölte ki a szeméből a belé sem fröccsent habot. Rosina (Patricia Nolz) lerövidített harangszoknyájában olykor egy balerinát megidézve mozgott, Lawrence Brownlee (Almaviva) olykor mintha nem is belcanto tenor, hanem commedia dell'arte alak lett volna, Ambrosióból pedig Sebastian Wendelin egy olyan pantomimfigurát faragott, aki – végig a színpadon lévén – egyszemélyes színházzal reflektált a darab történéseire; egy komplett burleszkkal.

Rossini, mint commedia dell'arte? Igen. Modern kivitelben, és a hangsúlyozott színészi játék mintha még segítette volna a kiemelkedő énekesi teljesítmények elérését. Azt lehetett volna hinni, hogy a rendező a napfényes Itáliából származik, pedig nem, a német Herbert Fritsch álmodta meg ezt az előadást. Aminthogy én azt álmodtam meg negyven évvel ezelőtt először Bécsben járva, hogy Budapest is, mi is elkezdünk fejlődni, hogy elérjük mindazt, ami az akkor még betonkordonokkal elkerített nyugati határ mögött létrejött. Úgy is tűnt, hogy mindenki ezt akarja a „vasfüggöny” mögött. Opera – cselekvés. Ám amikor „vasfüggöny” a valóságban is leomlott, ó, cselekvés magyar paradoxona, az rögtön vissza kezdett épülni a fejekben. A valóságos visszaépítéséhez azután kontárok és szélhámósok serege kínálkozott.

A *Sevillai borbély* a szabadság kiáltása, a férfiönkény és a tekintély kigúnyolása egy feudális társadalomban. Bécs érti ezt. Döbbenetes, hogy milyen mértékben elmaradt Budapest fejlődése az egykor volt császárvároséhoz képest, mindenekelőtt a szellem szabadsága terén. Negyven éve álmodni sem tudtam volna azt, hogy egyszer majd létezni fog egy hím- és nemzetsoviniszta kormány, amely a saját fővárosára – még elhanyagoltságában is Európa egyik ékkövére – nem büszkeséggel tekint, hanem leköpi és kifosztja azt.

Jahoda Sándor: operavég

... ama tőr pedig –
 mely *tulajdonképpen* az
 opera-tőr –, leszúrta
 Gildát. És
vége volt. Óriási
 tapsot kapott –
Bravó, Bravó Bravó!!!

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Filler u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

ISSN 2063-4285

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2024 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!